

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 19 marca 2024 r.

Poz. 1743

UCHWAŁA Nr LIV/468/2024 RADY MIEJSKIEJ W JANIKOWIE

z dnia 5 marca 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janikowo na lata 2023-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz. 40, 572, 1463, 1688) oraz art. 87 ust 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840, z 2023r. 951, 1688) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy, Rada Miejska w Janikowie uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janikowo na lata 2023-2027” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy i Miasta Janikowo.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej
Grzegorz Czerwiński

Załącznik do uchwały Nr LIV/468/2024
Rady Miejskiej W Janikowie
z dnia 5 marca 2024 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY JANIKOWO
NA LATA 2023-2027**

Urząd Gminy w Janikowie
ul. Przemysłowa 6, 88-160 Janikowo

Spis treści.

1. Wstęp.
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy wyznaczającymi kierunki polityki gminy (analiza dokumentów programowych gminy).
 - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.
 - 5.2.1. Zarys historii obszaru gminy.
 - 5.2.2. Krajobraz kulturowy.
 - 5.2.3. Zabytki nieruchome.
 - 5.2.4. Zabytki ruchome.
 - 5.2.5. Zabytki archeologiczne.
 - 5.2.6. Dziedzictwo niematerialne.
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.
 - 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy
(analiza szans i zagrożeń).
7. Założenia programowe.
 - 7.1. Priorytety programu opieki.
 - 7.2. Kierunki działań programu opieki.
 - 7.3. Zadania programu opieki.
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.
12. Monitoring gminnego programu opieki.
13. Zakończenie.
14. Załączniki.

WSTĘP

Gmina Janikowo jest gminą miejsko-wiejską z przewagą ludności miejskiej (ludność miejska stanowi 67% populacji). Gmina jest położona w południowo – zachodniej części powiatu inowrocławskiego. Powierzchnia gminy wynosi 92,3 km², z tego prawie 9,51 km² (950,42 ha) przypada na miasto Janikowo. Na terenie wiejskim utworzono 12 sołectw. Liczba ludności gminy Janikowo wynosi 12548 osób. Użytki rolne stanowią 79% powierzchni gminy, lasy 2%, pozostałe grunty 19%. Obszar gminy dotknięty jest regresem demograficznym – społeczeństwo starzeje się, a liczba ludności maleje w wyniku migracji oraz ujemnego przyrostu naturalnego (przewaga zgonów nad urodzeniami). Na terenie gminy wybudowana została w 2011 roku obwodnica miasta Janikowo, która umożliwia łatwy dojazd do terenów inwestycyjnych. Odległość od węzłów autostradowych to 58 km od węzła autostradowego A1 pod Toruniem oraz 80 km do węzła autostradowego A2 w Koninie. W centrum obszaru gminy znajduje się Jezioro Pakoskie, o długości 14,5 km, które leży w dorzeczu Noteci. Brzegi jeziora zostały zadrzewione i przystosowane dla potrzeb turystów i wędkarzy. Stanowi ono potencjał do uprawiania sportów wodnych oraz rekreacji. Janikowo znajduje się na trasie głównych magistrali kolejowych Poznań – Toruń - Olsztyn i Poznań - Bydgoszcz - Gdańsk.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest syntetyczne i kompleksowe opisanie dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych gminy Janikowo. Głównym celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń utożsamiany z archeologią, architekturą i sztuką. Z niego czerpać można informacje o życiu i działalności naszych przodków. Zachowywanie tego dorobku dla przyszłych pokoleń powinno być naszym celem jak i obowiązkiem.

Zasoby kulturowe, położenie geograficzne oraz zabytki są wartością, która ma duży wpływ na rozwój gminy, jak i całego regionu. Zachowane zabytki Janikowa i okolic stanowią nieocenione dziedzictwo kulturowe regionu. Dostarcza ono bogaty materiał badawczy historykom, historykom sztuki i archeologom. Atrakcyjne krajobrazowo i przyrodniczo tereny w gminie, między innymi jezioro Pakoskie i jego okolice, tworzą także ciekawy i potencjalnie bardzo atrakcyjnie turystycznie obszar województwa kujawsko-pomorskiego.

Ocena stanu posiadania i potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy stanowi podstawę do opracowania programów konserwacji, rewaloryzacji i rewitalizacji zabytków.

Stworzenie podstaw zmierzających do inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu oraz upowszechnianie i promowanie dziedzictwa kulturowego, będzie niezwykle pomocne przy realizacji stawianych przez Gminę celów.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janikowo na lata 2023-2026 jest dokumentem, który nakreśla kierunki współpracy samorządu gminnego, właścicieli obiektów zabytkowych i Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Tworzy ponadto politykę administracyjną w zakresie działań na rzecz zachowania, rewitalizacji i promocji na rzecz zachowania zabytków oraz dziedzictwa kulturowego. Celem programu jest także podniesienie świadomości znaczenia zabytków w lokalnej tożsamości

kulturowej. Jego rolą jest przyczynianie się również do istotnej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez określenie koniecznych działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych.

Przy tworzeniu tego dokumentu przeanalizowano opracowania strategiczne i planistyczne sporządzone dla województwa kujawsko-pomorskiego, powiatu inowrocławskiego oraz gminy Janikowo.

Uwzględniono także zapisy strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i wynikające z nich uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa. Niezwykle ważnym elementem składowym opracowania są także zapisy wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Wszelkie zabiegi i czynności związane z opieką nad zabytkami oraz wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego okazały się jednym z najważniejszych elementów polityki prorozwojowej Janikowa i okolic, bowiem gmina obejmuje obszary o dużym zróżnicowaniu kulturowym i krajobrazowym, stanowiącym niezwykle cenny potencjał do dalszych działań na rzecz rozwoju regionu.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podstawą prawną nakładającą obowiązek sporządzenia przez gminy Programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 z późn. zm), zwanej dalej ustawą o ochronie zabytków. Zasady i główne cele gminnych programów precyzuje art. 87 ust. 1-5. Zostały one sformułowane następująco:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy opieki nad zabytkami mają na celu w szczególności :
 - uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
 - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
 - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
 - określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
 - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, opieki nad zabytkami, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji Programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa. Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały Gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej i ma służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Janikowo 2023-2026 jest zgodny w swych założeniach z dokumentami o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym, wojewódzkim, powiatowym oraz dokumentami strategicznymi Gminy Janikowo.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków podstawę niniejszego Gminnego programu opieki stanowi opracowana i zaktualizowana Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Janikowo, której stan pokrywa się z wykazem zabytków

nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków województwa kujawsko-pomorskiego.

W opracowaniu niniejszego dokumentu, przydatne były opracowane przez Urząd Gminy w Janikowie sprawozdania, w których przedstawiono główne kierunki realizowanej polityki samorządowej Gminy, związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ostatnich latach.

Dokumenty programowe gminy:

- Strategia Rozwoju Gminy Janikowo na lata 2014-2023
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Janikowo z 2014-2016
- Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy i Miasta Janikowo z 2021 r.
- Program Rewitalizacji Gminy i Miasta Janikowo na lata 2016-2023
- Dokumenty i opracowania Urzędu Miejskiego Janikowo
- Dokumentacja fotograficzna
- Badania terenowe in situ
- Strony internetowe dotyczące gminy Janikowo
- Dokumenty i opracowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki w Polsce zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust.1 oraz art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej).

Aktem normatywnym regulującym uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest przywołana w poprzednim rozdziale ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Pozostałe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, mają charakter uzupełniający i zostały zawarte w następujących ustawach:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r., poz. 553, z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r., poz. 682 z późn. zm.), zwana dalej ustawą prawo budowlane,
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r., poz. 2556),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r., poz. 1336 z późn. zm.),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami Dz. U. z 2023 r., poz. 344 z późn. zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r., poz. 194),
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023 r., poz. 571 z późn. zm.),
8. ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r., poz. 40 z późn. zm.), zwana dalej: ustawą o samorządzie gminnym.
9. ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r., poz. 1526 z późn. zm.),
10. ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2022 r., poz. 2094 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o samorządzie województwa,
11. ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r., poz. 2337), zwana dalej ustawą o grobach i cmentarzach wojennych,
12. ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2023 r. poz. 887 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r., poz. 385 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r., poz. 2393 z późn. zm.), zwaną dalej ustawą o bibliotekach

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164 z późn. zm.).

Aktami wykonawczymi mającymi istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami są:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., poz. 259),
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r., poz. 650),
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 r., poz. 706),
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004 r., poz. 1811),
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r., poz. 1304 z późn. zm.),
6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 30 sierpnia 2004 r. w sprawie zakresu, form i sposobu ewidencjonowania zabytków w muzeach (Dz. U. z 2004 r., poz. 2073),
7. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., poz. 2153),
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r., poz. 110),
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. z 2017 r., poz. 2319),
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1470),
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., poz. 510),
12. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., poz. 56),
13. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub konserwatorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1388),
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 81).

Ustawa o ochronie zabytków reguluje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania i ewidencjonowania.

W art. 3 ustawy o ochronie zabytków zdefiniowano szereg pojęć dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w sposób następujący:

1. **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
2. **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1,
3. **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1,
4. **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
5. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
6. **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
7. **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,
8. **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,
9. **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,
10. **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
11. **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
12. **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
13. **historyczny zespół budowlany** – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami

historycznymi,

14. **krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
15. **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ilekroć w niniejszym programie opieki nad zabytkami jest mowa o którymś z wymienionych pojęć, rozumie się je i definiuje zgodnie z przywołanym powyżej brzmieniem art. 3 ustawy o ochronie zabytków.

Obowiązki organów administracji publicznej względem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w art. 4 ustawy o ochronie zabytków. W myśl tegoż ochrona zabytków polega na:

- na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast w art. 5 ustawy o ochronie zabytków ściśle określono obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku.

Należą do nich:

- zapewnienie warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Z kolei art. 6 ustawy o ochronie zabytków, precyzuje, że ochronie i opiece bez względu na stan zachowania podlegają:

1. zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2. zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3. zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie poza wyżej wymienionymi podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formy ochrony zabytków zostały wykazane w art. 7 ustawy o ochronie zabytków. Są to:

- **Wpis do rejestru zabytków.**
- **Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa**, prowadzoną przez ministra właściwego do spraw kultury, dla zabytków ruchomych o szczególnej wartości, na podstawie art. 14a; art. 14aa oraz art. 14b ustawy o ochronie zabytków.
- **Uznanie za pomnik historii**, zgodnie z art. 15 ustawy o ochronie zabytków, dokonuje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego w przypadku zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury.
- **Utworzenie parku kulturowego**, zgodnie z art. 16-17 ustawy o ochronie zabytków, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- **Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, zgodnie z art. 18 ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 9 ustawy o ochronie zabytków do **rejestru zabytków wpisuje** się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o jego zakończeniu, wojewódzki konserwator zabytków niezwłocznie przekazuje właściwemu staroście. Informacje o toczącym się postępowaniu do czasu jego zakończenia podaje się do publicznej wiadomości w Biuletynie Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na którego terenie znajduje się zabytek, a także w siedzibie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób zwyczajowy przyjęty w miejscowości, w której znajduje się zabytek. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informację o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej nieruchomości.

Zasady postępowania w przypadku objęcia ochroną zabytku ruchomego precyzuje art. 10 ustawy o ochronie zabytków. Zgodnie z treścią ustawy do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Dopełnienie art. 9 oraz art. 10 stanowi art. 10a ustawy o ochronie zabytków. Stanowi on, że od momentu wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. Ponadto ów zakaz dotyczy także robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. Wyjątkiem o tych zasad są tylko działania dotyczące zabytku służącego obronności bezpieczeństwu państwa.

Organy ochrony zabytków oraz sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków organami ochrony zabytków są:

- Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.
- Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r., poz. 56).

Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy.

Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy wynika wprost z zapisów art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy o samorządzie gminnym. Ustawa jednak nie precyzuje zakresu tego zadania.

Natomiast obowiązki jednostek samorządowych względem ochrony zabytków opieki nad nimi określają przepisy ustawy o ochronie zabytków.

Ustawa o ochronie zabytków określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 22, ust. 4 ustawy o ochronie zabytków obliguje wójta (burmistrza, prezydent miasta) do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. Natomiast ust. 5 pkt. 1-3 tegoż artykułu precyzuje zabytki, które powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków. Są to kolejno: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 951) z dniem 18 maja 2023 stracił moc prawną art. 22 ust. 5. pkt. 3 ustawy o ochronie zabytków w zakresie jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia. Oznacza to, że dokonując wpisu do gminnej ewidencji zabytków, organ odpowiedzialny (wójt, burmistrz lub prezydent miasta) musi umożliwić właścicielowi nieruchomości (stronie/stronom) prawo do wniesienia sprzeciwu wobec tego aktu. W obecnym stanie prawnym taki stan rzeczy umożliwia jedynie zastosowanie przepisów określonych w ustawie z dnia 14 czerwca 1960 roku - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r., poz. 775 z późn. zm), zwanej dalej Kpa. W myśl powyższego każda aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, będącej podstawą dla gminnego programu opieki nad zabytkami, polegająca na dodaniu do ewidencji kolejnego zabytku będącego własnością prywatną, będzie wiązała się z koniecznością przeprowadzenia postępowania administracyjnego (z urzędu lub na wniosek strony), którego zwieńczeniem będzie prawomocna decyzja organu władzy gminy o wpisie obiektu do gminnej ewidencji zabytków. Należy podkreślić, że w sposób analogiczny należałoby postępować w przypadku skreślenia nieruchomości z gminnej ewidencji zabytków, to znaczy – każdorazowo przy tworzeniu kolejnego programu opieki nad zabytkami, przy pracy nad gminną ewidencją zabytków przeprowadzić postępowanie administracyjne zakończone wydaniem decyzji o skreśleniu nieruchomości z gminnej ewidencji zabytków. Taki stan rzeczy może realnie ograniczyć możliwości władz gminy, co do realizacji zadań wynikających z przepisów ustawy o ochronie zabytków, w szczególności prawidłowe wykonanie zadań wynikających z brzmienia art. 21 oraz art. 22 ust. 4-5 ustawy o ochronie zabytków, polegających na zachowaniu nieruchomej substancji zabytkowej na terenie gminy. W związku z powyższym władze gminy Janikowo powinny lobbować w kręgach ustawodawczych za wprowadzeniem do ustawy o ochronie zabytków przepisów szczegółowych dotyczących wpisu do gminnej ewidencji zabytków. Pożądanym byłoby, aby były to zapisy analogiczne do trybu wpisu zabytku do rejestru zabytku (por. art. 9-14 ustawy o ochronie zabytków).

Art. 18 oraz art. 19 ustawy o ochronie zabytków obligują władze wszystkich szczebli administracji, w tym władze gmin, do uwzględniania zapisów programów opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania. Natomiast w art. 19 ust. 1a ustawodawca doprecyzował, że w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, należy szczególnie uwzględnić ochronę zabytków wpisanych do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. W artykułach 5-6, 25-31, 36, ustawy o ochronie zabytków uszczegółowione zostały obowiązki posiadaczy zabytków, w tym samorządów które są właścicielami zabytków lub są w ich posiadaniu. Dodatkowo w rozdziale 7 ustawy o ochronie zabytków (art. 71-83b) ustawodawca uregulował możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdujący się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy oraz sposoby jej finansowania. Natomiast art. 96 ustawy o ochronie zabytków przewiduje możliwość, aby wojewoda, na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, powierzył, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa. Całość przytoczonych przepisów ma za zadanie ułatwić kompleksową opiekę na zabytkami podmiotom odpowiedzialnym, w tym gminom.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Janikowo jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Strategiczne cele Państwa w zakresie ochrony zabytków wytyczają:

1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹.
2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030.
3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).
4. Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

4.1.1. Założenia wynikające z Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2019-2022.

Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Program w swojej istocie odwołuje się do konstytucyjnych obowiązków państwa względem ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, wskazując, że są one jednym z najważniejszych elementów tego dziedzictwa. W dokumencie podkreślono, że obowiązki te realizowane są przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w powiązaniu z kontekstem polityki gospodarczo-społecznej, ale stanowią również cel sam w sobie, którego wartość wykracza poza kategorie czysto ekonomiczne. Stąd zapisy znajdujące się w tym programie mają istotny wpływ na niniejszy dokument.

W ramach działań objętych programem ochrony zabytków i opieki wyznaczone zostały trzy szczegółowe cele:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach celu 1 ujętego jako optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego postanowiono wzmocnić system ochrony zabytków na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym poprzez takie działania jak:

- Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
- Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
- Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie

¹ W toku prac nad niniejszym programem opieki nad zabytkami nie opublikowano nowego, aktualnego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

programów opieki nad zabytkami.

- Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- Ewaluację stosowanych standardów i metod konserwatorskich
- Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
- Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

W ramach celu 2 ujętego jako wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami przewidziano dwa typy działań:

- Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).
- Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

W ramach celu 3 ujętego jako budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego przyjęto następujące przedsięwzięcia:

- Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Realizatorem Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jako instytucję wiodącą w jego realizacji ustanowiono Narodowy Instytut Dziedzictwa, który program z powodzeniem realizował. Opracowane przez ta instytucje dokumenty i materiały związane z realizacją tego oraz wcześniejszych krajowych programów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dostępne są na jej stronie internetowej. W związku z brakiem nowego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami dokumenty te pozostają istotne dla niniejszego programu opieki nad zabytkami.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, która została przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 155 dnia 27 października 2020 r. (Dziennik Urzędowy „Monitor Polski”, 2020 r., poz. 1060). Problematykę związaną ze stanem zabytków oraz potencjałem szlaków kulturowych opisano w obszarze 2 dokumentu, w podrozdziale: Zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych. Odpowiedzią na wskazane w tym obszarze problemy są cele szczegółowe. W celu Szczegółowym 2 – Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, wytyczono obszar bezpośrednio odnoszący się do ochrony zabytków: 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz

gromadzenie i zachowywanie dóbr Kultury. Jako narzędzia do realizacji pomniejszych celów tego obszaru mają służyć działania skupione wokół pełnej realizacji Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami oraz wsparcie podmiotów zarządzających szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii.

W założeniu ma mieć to przełożenie na poprawę stanu zachowania zabytków, zwiększyć ich atrakcyjność, przyczynić się do aktywizacji społeczności lokalnych względem zabytków i rozwinąć współpracę instytucji szczebla krajowego z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami.

4.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).

Dokument został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 8 z dnia 14 lutego 2017 r. (Dziennik Urzędowy „Monitor Polski”, 2017 r., poz. 260). Jest to strategiczny instrument zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. Główną ideą dokumentu jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Zadania zaplanowane do 2020 roku zakładały:

- wzmocnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie,
- wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Natomiast działania zaplanowane do 2030 roku obejmują:

- ochronę i promocję dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO),
- wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Realizację tych działań mają zapewnić projekty strategiczne w zakresach Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota oparte na finansowaniu z budżetu centralnego. Mają one służyć wzmocnieniu wiedzy społeczności lokalnych o ich dziedzictwie historyczno-kulturowym, przy jednoczesnym uwzględnieniu rozwoju wspólnoty w oparciu o lokalne zasoby i potencjały oraz promocji regionów.

4.1.4. Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Istotnymi programami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi, są:

1. **Groby i cmentarze wojenne w kraju** – celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.
2. **Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju** – celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości
3. **Ochrona zabytków** – celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
4. **Ochrona zabytków archeologicznych** – celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
5. **Promesa dla kultury** – celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny w swoich założeniach z wyżej opisanymi dokumentami strategicznymi, a jego cele mogą być dofinansowane w oparciu o wymienione programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

4.2. Relacje gminnego programu opieki z dokumentami wykonanymi na poziomie szczebla wojewódzkiego i powiatowego.

Strategiczne cele województwa kujawsko-pomorskiego oraz powiatu inowrocławskiego w zakresie ochrony zabytków wytyczają:

1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+ (Uchwała nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r.),
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024 (Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXXI/451/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 kwietnia 2021 r.).
4. Strategia rozwoju Powiatu Inowrocławskiego do 2020 r. (Uchwała Rady Powiatu Inowrocławskiego z dnia 27 marca 2015 r.).
5. Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego (Załącznik nr 3 /2020 do uchwały Komitetu Sterującego Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego z dnia 19 czerwca 2020).

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+.

Ustawa o samorządzie województwa ściśle określa zakres działalności organów samorządu wojewódzkiego. W świetle art. 11 ust. 1 głównym zadaniem jest ustalenie strategii rozwoju województwa. Przy projektowaniu założeń strategii organy samorządu wojewódzkiego zobowiązane są ująć między innymi działania na rzecz pielęgnowania polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej, zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń oraz kształtowanie ładu przestrzennego. Są to cele ściśle powiązane z utrwaleniem i zachowaniem dziedzictwa kulturowego, którego częścią są zabytki. W myśl art. 11 ust. 2 pkt. 7 samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na którą składa się między innymi wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalnym wykorzystywaniem. Ponadto ustawodawca wskazał w art. 14 ust. 1 pkt. 3 ustawy o samorządzie województwa, że prowadzenie działań na rzecz kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, należy do zadań własnych organów samorządu województwa, co dodatkowo obciąża je do opieki nad zabytkami.

Odpowiedzią na wymagania ustawodawcy, w grudniu 2020 roku Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+. Głównym założeniem dokumentu jest przyspieszenie rozwoju regionu kujawsko-

pomorskiego względem innych województw. Efektem zaplanowanych działań ma być przede wszystkim wzrost zamożności tutejszej społeczności.

Najważniejszym zagadnieniem strategii przyspieszenia rozwoju województwa jest konieczność przezwyciężenia problemu wciąż zbyt niskiego poziomu rozwoju społecznego. Kolejnym wyzwaniem strategii przyspieszenia jest rozwój gospodarczy województwa. Równie niezbędnym komponentem planu przyspieszenia rozwoju województwa są działania na rzecz zapewnienia warunków dla wysokiej jakości życia oraz konkurencyjności gospodarki, związanych z jakością przestrzeni województwa. Oprócz tego strategia przewiduje, że dla wymienionych zagadnień należy wytypować wspólne obszary działań tworząc pomiędzy nimi powiązania oraz relacje – niezbędne dla sprawnego funkcjonowania województwa jako spójnego systemu społeczno-gospodarczego o integralnej strukturze funkcjonalno-przestrzennej. Na te obszary składają się takie zagadnienia jak: bezpieczeństwo, cyfryzacja, transport publiczny oraz współpraca wszystkich podmiotów I środowisk na rzecz rozwoju województwa.

Cele operacyjne związane dziedzictwem narodowym, do którego zaliczamy zabytki, ich ochronę i popularyzację rozdzielono pomiędzy dwa cele główne strategii zdefiniowane jako: zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo oraz dostępna przestrzeń i czyste środowisko. W pierwszym z wymienionych celów podkreślono, że działania z zakresu kultury, sztuki i dziedzictwa narodowego mają niezwykle ważny wpływ na rozwój społeczny. Przyczyniają się do kształtowania tożsamości regionalnej, tak w ujęciu miejscowym jak całościowym. Dbałość o dziedzictwo historyczne i kulturowe poza kształtowaniem tożsamości ma posłużyć jako czynnik aktywizacji, włączenia społecznego i budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Z kolei działania dotyczące ochrony, zachowania, odnowy, wzmacniania i promocji dziedzictwa kulturowego – czyli konserwacja historycznego i kulturowego tła dla budowy tożsamości lokalnej i regionalnej, została zdefiniowana w celu głównym: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko, w celu operacyjnym: Przestrzeń kulturowa. Wiodącą ideą tego zagadnienia jest ochrona i wzmacnianie potencjału zasobów – w tym zabytków, przeciwdziałanie ich degradacji, a jeśli to możliwe prowadzenie działań naprawczych mających na celu poprawę stanu, a także udostępniania tych walorów społeczeństwu.

W planie realizacji Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+, pośród kilkuset szczegółowych projektów, jeden z nich w całości poświęcono opiece nad zabytkami. Jest to projekt: Wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego, realizowany przez i monitorowany przez Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Zadanie to zakwalifikowano do priorytetów kategorii B – priorytetu wysokiego, gdzie zadanie powinno zostać wykonane możliwie szybko.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zbieżny ze Strategią Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+.

4.2.2. Założenia wynikające z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego został przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 roku. W chwili obecnej trwają prace nad sporządzeniem nowego planu zagospodarowania przestrzennego dla województwa kujawsko-pomorskiego. Uchwałą nr 14/558/18 z dnia 12 kwietnia 2018 r. Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko. Natomiast w związku z Uchwałą nr XXIX/418/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 7 lutego 2021 r. przystąpiono do sporządzenia nowego planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. Dokument ten jednak nie został dotychczas ostatecznie opracowany i uchwalony, wobec czego w mocy pozostaje plan zagospodarowania przestrzennego województwa uchwalony w 2003 roku.

W planie zagospodarowania przestrzennego podkreślono bogactwo materialnego dziedzictwa kulturowego województwa. Pośród niego wymieniono następujące typy obiektów pozostających pod ochroną konserwatorską:

- obiekty budownictwa i architektury, w tym obiekty zabudowy mieszkalnej, sakralnej, budownictwa obronnego, użyteczności publicznej i zabudowy przemysłowej,
- cmentarze,
- zabytkową zieleń,
- zabytki archeologiczne.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa Kujawsko-Pomorskiego wyznaczył cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji i określił kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Do najważniejszych z nich należą:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
- harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego,
- dbałość o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych,
- wspieranie działań konserwatorskich dla zachowania obiektów sakralnych oraz zespołów dworsko-parkowych.

Ponadto w ramach ochrony dziedzictwa kulturowego w jednostkach osadniczych województwa przewidziano:

- rewaloryzację zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym,
- ochronę zasobów kulturowych miast poprzez eliminację ruchu samochodowego z ich zabytkowych centrów (nie dotyczy miasta Janikowo)
- konserwację oraz szerokie turystyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego ruin zamków.

W omawianym dokumencie zauważono potencjał rozwojowy województwa kujawsko-pomorskiego w atrakcyjności zasobów środowiska naturalnego. Mimo, że większość terenów jest już w znacznym stopniu zainwestowana i użytkowana, to istnieją jeszcze potencjalne obszary rozwoju turystycznego.

W granicach gminy Janikowo szczególne znaczenie mają jezioro Pakoskie oraz jezioro Ludzisko. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto rekultywację wód jeziora Pakoskiego oraz intensyfikację działalności rybackiej na obszarze należącym do gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z założeniami Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024.

Program opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024 został przyjęty uchwałą nr XXXI/451/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 kwietnia 2021 r. Jest on najważniejszym dokumentem przedstawiającym dziedzictwo kulturowe, które wymaga konsekwentnych i spójnych oraz długofalowych działań dla zachowania wyjątkowych cech i walorów województwa.

Główne i operacyjne cele dokumentu odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+. Natomiast kierunki działań wyznaczonych przez program odpowiadają zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełniania spoczywa na samorządzie województwa.

Miarą realizacji celów głównych w programie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego jest wzrost wskaźników liczbowych wytypowanych dla celów operacyjnych. Z perspektywy niniejszego programu opieki nad zabytkami najistotniejszymi wskaźnikami celów szczegółowych są:

- liczba przeprowadzonych badań i dokumentacji,
- liczba utworzonych pomników historii,
- liczba utworzonych parków kulturowych,
- liczba obiektów lub zespołów obiektów wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- liczba obiektów lub zespołów obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i ewidencji z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne, z uwzględnieniem wpisów obszarowych,
- liczba obiektów wykreślonych z wojewódzkiego rejestru zabytków i ewidencji z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne,
- liczba udzielonych dofinansowań prac związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi i robotami budowlanymi.

Założenia dokumentu mają być realizowane we współpracy z Ministerstwem Kultury Dziedzictwa Narodowego; Narodowego Instytut Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Toruniu; Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu; Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz wojewódzkich instytucji kultury.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z założeniami Programu opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024

4.2.4. Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego.

Obowiązująca obecnie Strategia rozwoju powiatu inowrocławskiego została przyjęta uchwałą Rady Powiatu Inowrocławskiego nr 6 /2017 z dnia 20 września 2017 r.

W zakresie ochrony zabytków w dokumencie poddano analizie dotychczasowe działania władz powiatowych na ich rzecz. Podkreślono coroczne wsparcie renowacji zabytków z budżetu powiatu, jednocześnie wskazując, że pula środków wykorzystywanych na ten cel jest niewystarczająca na pełne zaspokojenie potrzeb w tym obszarze. Dokument przyjmuje za oczywiste bogate walory historyczno-kulturowe powiatu między innymi Kalwarię Pakoską, zabytki architektury romańskiej czy gotyckiej. Wyznaczając priorytety działań nie zapomniano o zabytkach. W obszarze Priorytet III: Tożsamość i Dziedzictwo podkreślono, że zachowanie dziedzictwa kulturowego jest jednym z czynników zrównoważonego rozwoju powiatu, co uzyskuje się przez działania na rzecz ochrony zabytków, propagowania kultury, modernizację i rozbudowę infrastruktury kulturalnej. W ramach wspomnianego priorytetu wyznaczony cel strategiczny polegający na zachowaniu i promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego powiatu. Pośród działań wskazanych w jego obszarze ustalono, że koniecznym jest podejmowanie działań na rzecz ratowania zbiorów muzealnych oraz na rzecz konserwacji zabytków historycznych i archeologicznych. Uznano, że wśród zabytków nieruchomych opieki konserwatorskiej wymagają także rozlokowane licznie na terenie powiatu dwory i pałace z przylegającymi do nich zabytkowymi parkami. Poza nimi na wielką troskę zasługują zabytki archeologiczne, ruchome i nieruchome, znajdujące się na terenie powiatu. Podkreślono ich wartość jako nieocenioną dla zachowania tożsamości mieszkańców Kujaw.

Słusznie zauważono, że konserwacja zabytków historycznych i archeologicznych jest przejawem kultury, szacunkiem dla dorobku kulturowego dziesiątek lub setek pokoleń. Natomiast brak podejmowanych działań na rzecz konserwacji zabytków historycznych i archeologicznych na terenie powiatu skutkować może regresem kulturowym i negatywną uniformizacją, zacieraniem wartości jakie niesie ze sobą kultura. W podsumowaniu, precyzującym kierunki działań w omówionym obszarze ustalono, że należy podejmować [kolejne] działania na rzecz konserwacji zabytków historycznych i archeologicznych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z założeniami Strategii Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego.

4.2.5. Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego.

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego jako załącznik do uchwały Komitetu Sterującego Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego z dnia 19 czerwca 2020. Powstanie dokumentu było efektem współpracy Powiatu Inowrocławskiego oraz siedmiu jednostek samorządu terytorialnego (Kruszwica, Gniewkowo, Janikowo, Pakość, Złotniki Kujawski, Dąbrowa Biskupia oraz Rojewo), będących sygnatariuszami porozumienia zawartego 10 października 2014 r.

Cele wspomnianego porozumienia zdefiniowano jako:

- promowania partnerskiego modelu współpracy;
- wzmocnienia powiązań pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego tworzącymi Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego;
- wspólnego diagnozowania problemów i barier rozwojowych dla całego Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego;
- aktywnego współdziałania w opracowywaniu i realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych.

Na bazie Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego w kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazano na problem niedostatecznej konserwacji zbiorów muzealnych, zabytków historycznych i archeologicznych. W związku z tym zaproponowano działania ukierunkowane na ochronę zabytków jako celów strategicznych. Przy czym ich realizacja ma polegać nie tylko na działaniach polegających na zabezpieczeniu i zachowaniu zabytków ale także na tworzeniu i modernizacji instytucji i obiektów kultury.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami zgodny jest ze Strategią Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Inowrocławskiego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi wyznaczającymi kierunki polityki Gminy Janikowo.

Analiza dokumentów programowych.

Program opieki nad zabytkami oparty jest i zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym, takimi jak:

1. Strategia Rozwoju Gminy Janikowo na lata 2014-2023 (Uchwały Rady Miejskiej w Janikowie nr XXXII/243/2013 z dnia 28 listopada 2013 r., oraz nr XLIII/360/2022 z dnia 9 stycznia 2023 r.).
2. Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy i Miasta Janikowo (Uchwała Rady Miejskiej w Janikowie nr XXX/273/2021 z dnia 28 grudnia 2021 r. z późn. zm.).
3. Program Rewitalizacji dla Gminy i Miasta Janikowo na lata 2016-2023 (Uchwały Rady Miejskiej w Janikowie nr XXVIII/241/2017 z dnia 17 listopada 2017 r., oraz nr XXXII/279/2018 z dnia 19 marca 2018 r.)

oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta, jakimi są:

4. Studium uwarunkowań i kierunków w Janikowie Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Janikowo (przyjęte Uchwałą Rady Miejskiej nr IX/159/2016 z dnia 27 września 2016 r.).
5. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego.

5.1.1. **Strategia Rozwoju Gminy Janikowo** opracowana została celem wyznaczenia ogólnych kierunków działań.

Strategia ustala cele rozwojowe gminy Janikowo w perspektywie kolejnych lat. Realizacja strategii rozwoju gminy wiąże się z efektywnym i racjonalnym zarządzaniem jej potencjałem oraz zasobami w obszarze wytypowanych do modernizacji dziedzinach życia społecznego i gospodarczego gminy.

W ramach Strategii Rozwoju gminy Janikowo wyznaczono cztery zadania strategiczne. Ich realizacji mają służyć cele operacyjne oraz zaplanowane w ich ramach konkretne działania. Cele strategiczne dokumentu zostały ujęte w sposób następujący:

1. **Integracja społeczności gminy i poprawa warunków życia jej mieszkańców.**
2. **Rozwój gospodarczy i poprawa sytuacji na rynku pracy.**
3. **Rozwój infrastruktury technicznej poprawiającej jakość życia mieszkańców.**
4. **Unowocześnienie systemu edukacji i dostosowanie do rynku pracy.**

Z perspektywy realizacji programu opieki nad zabytkami dla gminy Janikowo najistotniejsze znaczenie mają cele operacyjne i zaplanowane w ich ramach działania mające na celu szeroko rozumianą edukację i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego. One bowiem mają realne przełożenie na realizację niniejszego programu i zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zarówno

w jego materialnej jak i niematerialnej postaci. Stąd w ramach celu strategicznego Integracja społeczności gminy i poprawa warunków życia jej mieszkańców, w ramach celu szczegółowego: Poprawa komunikacji społecznej zaplanowano szereg działań mających na celu zorganizowanie systemu wspierania aktywności mieszkańców, stworzenie kompleksowego systemu promocji gminy oraz organizacja akcji edukacyjnych, których celami mają być między innymi aktywny udział w życiu swojej społeczności lokalnej, czy identyfikacja ze swoją „małą ojczyzną”.

W ramach celu strategicznego: rozwój gospodarczy i poprawa sytuacji na rynku pracy, jednym z celów operacyjnych jest rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej w oparciu o walory jeziora Pakoskiego. Niewątpliwie napływ turystów do gminy Janikowo może stać się istotnym czynnikiem w propagowaniu i zachowaniu walorów jej dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

W ramach celu strategicznego: Rozwój infrastruktury technicznej poprawiającej jakość życia mieszkańców, celem operacyjnym o istotnym znaczeniu dla zabytków nieruchomych mają działania zaplanowane w ramach celu szczegółowego zdefiniowanego jako: Poprawa stanu zaopatrzenia w energię ze źródeł ekologicznych. Zakładają one między innymi likwidację kotłowni lokalnych w zabudowie mieszkaniowej oraz stworzenie warunków dla zaopatrzenia w ciepło i energię ze źródeł o zmniejszonej emisji zanieczyszczeń. Zmniejszona ilość zanieczyszczeń związanych z wytwarzaniem ciepła może się wydatnie przełożyć na zmniejszenie degradacji substancji zabytkowej dziedzictwa nieruchomego znajdującego się na obszarze gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny ze Strategią Rozwoju Gminy Janikowo.

5.1.2. **Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy i Miasta Janikowo**

Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy i Miasta Janikowo została przyjęta Uchwałą Rady Miejskiej w Janikowie nr XXX/273/2021 z dnia 28 grudnia 2021 r. W dokumencie zaprojektowano prognozy dla przychodów i wydatków na lata 2022-2033. Szereg zadań wskazanych do sfinansowania na ten okres jest ściśle powiązany ze strategią rozwoju gminy Janikowo. Dotychczasowe zmiany w przywołanej Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy i Miasta Janikowo uchwalone przez Radę Miejską w Janikowie jedynie dostosowały założenia dokumentu do bieżącej sytuacji gminy. Przez co w dokumencie w niewielkim stopniu uwzględniono środki na inwestycje konieczne dla zachowania dziedzictwa kulturowego.

5.1.3. **Program Rewitalizacji dla Gminy i Miasta Janikowo na lata 2016-2023.**

Program Rewitalizacji dla Gminy i Miasta Janikowo powstał, aby zrewitalizować, to znaczy przywrócić do stanu użytkowego lub pierwotnego, zdegradowane tereny na obszarze gminy. Program rewitalizacji powstał w oparciu o dokumenty strategiczne gminy. W dokumencie przyjęto, że za tereny zdegradowane uważa się te obszary, na których wystąpiły negatywne zjawiska społeczne (bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, niski poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym) w połączeniu z co najmniej jednym zjawiskiem ze sfer:

- a) **gospodarczej** (niski stopień przedsiębiorczości, słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw),
- b) **środowiskowej** (przekroczenie standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c) **przestrzenno-funkcjonalnej** (niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, deficyt lub niska jakość terenów publicznych),
- d) **technicznej** (degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, brak rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Problemem dominującym na obszarze gminy są przede wszystkim negatywne zjawiska społeczne, wynikające głównie z przyczyn demograficznych. Natomiast negatywne zjawiska ze sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej mają charakter wtórny. Wskazane w dokumencie kierunki rewitalizacji mają kluczowe znaczenie dla funkcjonowania społeczności lokalnej, w tym na jej aktywizację i kształtowanie postaw. W konsekwencji ma to przełożenie na działania w innych obszarach strategicznych – jak choćby ochrona zabytków i opieka nad nimi, ponieważ świadomy obywatel przyczynia się do ich zachowania. Przy sporządzaniu diagnozy obszarów gminy Janikowo odnotowano szereg potrzeb rewitalizacyjnych w tym potrzebę odnowy zabytków i ich toczenia (sołectwo Trłąg / Głógówek).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z Programem Rewitalizacji dla Gminy i Miasta Janikowo na lata 2016-2023

5.1.4. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Janikowo.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym, określającym politykę jej rozwoju przestrzennego gminy i miasta Janikowo. Dokument ten jest aktem prawa miejscowego wiążącym władzę oraz podporządkowane jej organy i jednostki, w podejmowanych decyzjach w zakresie działań dotyczących polityki przestrzennej gminy dla realizacji określonych celów. Generalną zasadą kształtowania i zagospodarowania przestrzeni gminy są reguły określające rozwój zrównowagony. Pojęcie to określa rozwój przestrzenny, gospodarczy, społeczny i kulturowy, który harmonizuje z uwarunkowaniami przyrodniczymi ograniczając jednocześnie degradację przyrody i nie naruszając możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Główne cele opracowania studium to:

- a) rozpoznanie, aktualizacja i ocena uwarunkowań rozwoju gminy w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego, stanu zagospodarowania oraz infrastruktury technicznej,
- b) dostosowanie wytyczonych dotychczas kierunków zagospodarowania przestrzennego do zaktualizowanych potrzeb wraz z określeniem możliwości potencjalnych zmian wykorzystania przestrzeni w zgodzie z przyjętymi celami rozwoju, które pozwolą na koordynację zamierzeń władz samorządowych w zakresie działalności inwestycyjnej, zmierzającej do aktywizacji gminy i poprawy jakości życia mieszkańców gminy z wyodrębnieniem zadań lokalnych i ponad lokalnych, w tym uwzględnienie przebiegu przez teren gminy projektowanej dwutorowej napowietrznej linii elektroenergetycznej 400 kV Jasiniec-Pątnów, będącej inwestycją celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym. Budowa przedmiotowej linii będzie ważnym elementem realizacji sieci przesyłowej krajowego systemu energetycznego i w znacznym stopniu przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa energetycznego regionu kujawsko-pomorskiego.
- c) stworzenie podstawy do koordynacji planów miejscowych.

Zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt. 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz art. 18-19 ustawy o ochronie zabytków przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i w dokumencie uwzględniono zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieką nad obiektami zabytkowymi, w szczególności obiektów wpisanych do rejestru, zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium ponadto ustalono strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków, szczegółowo określone ustaleniami miejscowych planów

zagospodarowania przestrzennego lub decyzjami o warunkach zabudowy i decyzjami o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Warto dodać, że art. 39 ustawy prawo budowlane uściśla kwestie prowadzenia wszelkich typów robót budowlanych i rozbiórkowych względem nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, uzupełniając powyższe przepisy.

Dla obiektów zabytkowych, zlokalizowanych na terenie gminy i miasta Janikowo, wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

„A” – strefę pełnej ochrony konserwatorskiej,

„B” – strefę ochrony konserwatorskiej,

„W” – strefę ochrony archeologicznej.

Strefa pełnej ochrony konserwatorskiej obejmuje obiekty i obszary szczególnie wartościowe, do bezwzględного zachowania.

W strefie „A”:

1) obowiązują nakazy:

- a) naukowego badania i dokumentowania zabytków;
- b) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- c) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- d) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- e) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury;

2) wymaga się uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na dokonywanie:

- a) wszelkich działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku,
- b) zmian podziału własnościowego i geodezyjnego;

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „A” jest zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja, zachowanie towarzyszącej historycznej zieleni komponowanej, usuwanie obiektów dysharmonizujących, dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego, eliminacja funkcji uciążliwych.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje tereny zawierające znaczną część elementów historycznie ukształtowanej struktury przestrzennej o wartościach kulturowych. Obszary objęte strefą „B” podlegają rygorom w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Janikowo w zakresie utrzymania historycznego rozplanowania i zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.

W strefie „B” obowiązuje nakaz uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków:

- a) dokonywania wszelkich działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu obiektów zabytkowych,
- b) lokalizowania nowych obiektów,
- c) dokonywania zmian podziału geodezyjnego lub innych zmian mających wpływ na ukształtowany historycznie układ zabudowy lub innych obiektów położonych w strefie, w tym małej architektury i innych obiektów budowlanych oraz istniejących drzew;

Strefa „W” obejmuje tereny o rozpoznanej, na podstawie badań, zawartości ważnych reliktyw archeologicznych.

Na obszarze strefy wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi na koszt inwestora. Zakres prac archeologicznych określa się przy uzgadnianiu projektu budowlanego.

W strefie „W” wymagane jest uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich prac ziemnych projektowanych na obszarze strefy. Egzemplarz dokumentacji z badań archeologicznych, sporządzany na koszt inwestora, po ich zakończeniu podlega nieodpłatnemu przekazaniu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami zgodny jest ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Janikowo.

5.1.5. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego.

Gmina Janikowo nie ma uchwalonego opracowanego kompleksowo, Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Elementy tegoż planu powstają obszarowo, w zależności od bieżących potrzeb. Są one opracowywane na podstawie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Janikowo. Ponadto każdorazowe uaktualnianie obszarowych elementów Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego (dla konkretnych działek) odbywa się z poszanowaniem wyżej wymienionego studium oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej zawartych w przepisach odrębnych.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Janikowo.

Na dziedzictwo kulturowe gminy składa się: krajobraz kulturowy, układy ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa (obiekty sakralne, rezydencjonalne, budynki użyteczności publicznej, obiekty obronne) zabytki techniki, parki i ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, cmentarze oraz miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź upamiętniające działalność wybitnych osobistości oraz zabytki ruchome, zabytki w zbiorach muzealnych, zabytki archeologiczne i dziedzictwo niematerialne.

Obszar miasta i gminy Janikowo z racji swej bogatej historii posiada wiele cennych turystycznie miejsc i obiektów kultury materialnej.

5.2.1. Zarys historii gminy Janikowo

Gminę Janikowo w jej granicach z 1975 roku dzieli niemal na pół, z północy na południe, Jezioro Pakoskie, które od średniowiecza rozgranicza Wielkopolskę (na zachodnim brzegu owego jeziora) od Kujaw (na brzegu wschodnim). Z tej przyczyny terytorium tejże gminy należało przez długi czas do różnych władztw i jednostek administracyjnych, takich jak księstwa kaliskie i kujawskie (później inowrocławskie), województwa kaliskie (później gnieźnieńskie i poznańskie) oraz kujawskie (później inowrocławskie i pomorskie), powiaty

gnieźniński (później mogileński) i inowrocławski (okresowo także strzeleński). Wielkopolską i kujawską część gminy łączyły zaś takie jednostki administracyjne, wyłącznie wyższego szczebla, jak pruski departament bydgoski w prowincji Prusy Zachodnie (1772–1775), obwód nadnotecki w tej samej prowincji (1775–1807), departament bydgoski Księstwa Warszawskiego (1807–1815), pruska regencja bydgoska w Wielkim Księstwie Poznańskim, od 1848 roku prowincji poznańskiej (1815–1920), międzywojenne województwo poznańskie (1920-1938) i województwo pomorskie (1938-1939), regencja inowrocławska w okupacyjnym Okręgu Poznań, przemianowanym następnie na Kraj Warty (1939–1945), powojenne województwo pomorskie (1945-1950), następnie województwo bydgoskie (1950–1998), a obecnie kujawsko-pomorskie.

Na dobrych glebach w granicach gminy rozwinęło się w przeszłości 25 miejscowości, z których kilka legitymuje się bardzo odległą metryką. Najstarsze, udokumentowane archeologicznie ślady działalności człowieka na tym obszarze pochodzą z neolitu, czyli młodszej epoki kamiennej (około 5200–1900 r. p.n.e.). Przynależą do kultury ceramiki wstęgowej i kultury lendzielskiej, a pochodzą z Broniewic i Dobieszewic. W epoce brązu (około 1900–700 r. p.n.e.) na zachodnim brzegu Jeziora Pakoskiego i w rejonie Kołudy Wielkiej osiadła ludność kultury łużyckiej. W latach około 700–400 p.n.e. przedstawiciele tej kultury zastąpiła społeczność kultury pomorskiej, trudniąca się już wytopem żelaza, która pozostawiła po sobie ślady w Dobieszewicach.

Z czasem kulturę pomorską wyparła związana z Celtami kultura lateńska, która z upływem stuleci przerodziła się w przeworską (IV w. p.n.e.–IV w. n.e.). Obecność obu kultur celtyckich stwierdzono w Broniewicach, Dobieszewicach, Kołudzie Wielkiej i Janikowie, przy czym w Janikowie odkryto pozostałości celtyckiego sanktuarium. W V lub VI wieku na dzisiejsze ziemie polskie napłynęli Słowianie. Z nich to wykształciło się plemię wielkopolskich Polan, jakie w ciągu IX–X wieku dokonało podboju sąsiednich plemion prapolskich i razem z nimi utworzyło zwarte terytorialnie państwo.

Obszar tak utworzonego państwa podzielono na okręgi grodowe. Jeden z owych okręgów, obejmujący zapewne obszar dzisiejszej gminy, administrowany mógł być zrazu z grodu w Kołudzie Wielkiej, datowanego na wczesne i późniejsze średniowiecze, po którym pozostało malownicze grodzisko, zwane potocznie Szwedzkimi Okopami.

W otoczeniu wczesnośredniowiecznych grodów występowały zwykle osady służebne, skupiające ludność zobowiązaną do określonych posług na rzecz księżęcej władz państwowej. Jak nazwy wskazują, mogły zaliczać się do nich następujące wsie: Broniewice, Kołodziejewo, Wierzejewice i Korytkowo. To ostatnie wraz z Ołdrzychowem i Górami przeszło w XIII wieku tytułem księżęcego nadania na własność gnieźnińskiej kapituły katedralnej (kapituła ta na przełomie XIV i XV w. lokowała Korytkowo na prawie niemieckim). Z kolei Kołuda (dopiero w XVI w. podzielona na Wielką i Małą) należała w XIII wieku do biskupstwa włocławskiego, po czym na początku następnego stulecia (z pewnością drogą zamiany dóbr) trafiła do rąk rycerskiego rodu Kotwiców.

Najwcześniej, bo w 1192 roku, wzmiankowano rycerską wieś Ludzisko, gdzie najpóźniej w XIII stuleciu ufundowano kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja (kolejne budynki kościelne aż do XIX w. drewniane). W 1378 roku wymieniono w dokumentach rycerską i lokowaną na prawie niemieckim wieś Kołodziejewo. W 1406 roku wzmiankowano Skalmierowice, które były wsią królewską, a w 1411 roku

rycerskie Balice. Sielec w 1228 roku stanowił własność książęcą, przekazaną wówczas Zakonowi Braci Chrystusowych z Dobrzynia (w latach 1235–1422 w posiadaniu Krzyżaków, potem królewsczyzna). Trłąg najpóźniej od XIV wieku był własnością rycerską i siedzibą parafii pod wezwaniem Świętych Piotra i Pawła (tamtejszy kościół drewniany zastąpiono w XV w. murowanym). W 1395 roku wzmiankowano rycerskie Broniewice, a w XV wieku Wierzejewice i Dobieszewice, należące do właścicieli Broniewic. Poświadczony w 1337 roku Głogówek był także własnością rycerską, tak samo jak wspomniane w 1362 roku Ostrowo (od 1962 roku w granicach Janikowa), które w 1460 roku dorobiło się własnego kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Mikołaja (już w XV w. murowanego). Wzmiankowane w 1472 roku Janikowo należało do dziedziców pobliskiego Ostrowa.

W czasach rosnącego w krajach zachodnich popytu na importowane z Polski zboże (od schyłku XV do I połowy XVII w.) w wielu wsiach obecnej gminy zorganizowano folwarki, nastawione na produkcję zbożową, w których wykorzystywano darmową pracę pańszczyźnianych chłopów. Swą przejściową obecność zaznaczyła też religijna reformacja, czego wyrazem jest fakt pozostawiania w latach 1570–1595 kościoła w Trłągu w rękach braci czeskich. Późniejszy kryzys intratnego handlu zbożowego oraz rabunki i zniszczenia, jakie pociągnęły za sobą ówczesne działania wojenne: „potop” szwedzki (1655–1660), antykrólewski rokosz hetmana Jerzego Lubomirskiego (1665–1666) oraz wielka wojna północna (1700–1721), skutkowały głębokim upadkiem nie tylko obszaru gminy, ale także całego kraju. Korytkowo i Wierzejewice opustoszały, a Kołodziejewo i Janikowo się wyludniły. Nie lepiej działało się w innych wioskach. W stosunkowo dobrej kondycji gospodarczej kryzys i klęski tamtych lat przetrwało Ludzisko, gdzie w II połowie XVIII wieku jego właściciele z rodziny Ludzickich pozwolili sobie na budowę okazałego, późnobarokowego dworu, wzniesionego razem z oficynami dworskimi i czworakami dla najemnych pracowników folwarcznych. Obok dworu założono park. Na przełomie XVIII i XIX wieku nowi właściciele wsi, Dąbscy, rozbudowali dwór do obecnej postaci.

I rozbiór Polski w 1772 roku przyniósł aneksję obszaru gminy przez prężne Królestwo Prus, co już niebawem po rozbiorze objawiło się intensywnym napływem osadników niemieckich do Kołodziejewa i jego okolicy. Pierwszą nową wsią, zaludnioną przez tych osadników, było Dębowo, powstałe w 1785 roku razem ze szkołą ewangelicką, która w 1827 roku otrzymała status Publicznej Szkoły Elementarnej, czyli instytucji państwowej. Do szkoły tej uczęszczały także dzieci z Kołodziejewa oraz z folwarków w Sosnówcu i Dębinie. Czasy Księstwa Warszawskiego (1807–1815) nie zapisały się istotnymi wydarzeniami, a w 1815 r. rządy na tym terenie ponownie objęli Prusacy. W 1823 roku w Wielkim Księstwie Poznańskim rozpoczęto reformę rolną, która przeciągnęła się aż do II połowy XIX wieku. W 1826 roku z rozparcelowanej ziemi należącej dotąd do Kołudy Wielkiej, Kołudy Małej, Sielca i Janikowa utworzono kolonię Michalinowo (obecnie w granicach Janikowa).

W latach 1845–1848 powstała w Ludzisku katolicka szkoła elementarna, w 1895 roku – kółko rolnicze, a w 1899 roku – Bank Ludowy. Drewniany kościół św. Mikołaja w tejże wsi popadł w ruinę w XIX wieku. Do czasu wybudowania nowej, murowanej świątyni parafialne nabożeństwa odprawiano w prywatnej kaplicy neogotyckiej na cmentarzu. Nowy kościół neoromański wzniesiono w latach 1864–1865 z fundacji Jana

Dąbskiego, ówczesnego właściciela Ludziska (rozbudowę tego niewielkiego obiektu rozpoczęto już w 1882 r., a powiększoną świątynię konsekrowano w 1905 r.).

Wolno stojącą dzwonnice wymurowano w 1882 roku, natomiast budowę nowej plebanii zakończono w 1891 roku. W 1908 roku przeprowadzono remont dzwonnicy i kościoła, ogradzając zarazem murem oba te obiekty.

W przeciwieństwie do polskiej i katolickiej w swej masie parafii ludziskiej, parafia w Trłągu skupiała wsie, które od końca XVIII ulegały silnej kolonizacji niemieckiej, prowadzonej z wykorzystaniem ewangelików. Chodzi o Dębowo, Pałuczynę, Kołodziejewo, Broniewice i sam Trłąg. Na początku XIX wieku powstała w Trłągu dwuwyznaniowa (katolicka i ewangelicka) szkoła elementarna., a w 1848 roku taka sama szkoła w Broniewicach. W 1886 roku wybudowano w Trłągu nową plebanię katolicką i towarzyszące jej zabudowania gospodarcze. W roku następnym do kościoła zakupiono organy. Od 1862 roku działało w Trłągu niemieckie kółko rolnicze.

W 1903 roku Królewska Komisja Kolonizacyjna z Poznania zakupiła dwa z trzech majątków szlacheckich w Kołodziejewie, które leżały na północ od dzisiejszego centrum wsi i nazywały się Stare Kołodziejewo (Altraden) oraz Langenhof (ten drugi założono po 1871 r.). W roku następnym oba te majątki zostały rozparcelowane między osadników niemieckich. Na przełomie XIX i XX w. rozparcelowano także dawny folwark Sielec.

W miejscu zabudowań dworskich wystawiono szkołę, której nowy budynek zbudowano w latach 20. XX w. W zachodniej części wsi, po obu stronach drogi prowadzącej do dzisiejszego Janikowa kolonia, o regularnej zabudowie. W latach 1904–1905 wybudowano w Kołodziejewie szkołę ewangelicką, do której uczęszczały także dzieci z Pałuczyny i dawnego Langenhof. W latach 1906–1908 wzniesiono w Kołodziejewie kościół ewangelicki (kierownikiem budowy był mistrz murarski Wettke z Inowrocławia). Kościół ten po II wojnie przejęli katolicy i poświęcili św. Józefowi.

Na rozwój gospodarczy obszaru gminy wpłynęła wyraźnie poprawa warunków komunikacyjnych, gdyż w latach 1857–1859 uregulowano koryto Noteci, w latach 1896–1907 wybudowano szosę z Pałuczyna do Kołodziejewa, w roku 1893 i w latach 1904–1907 – szosę ze Strzelec przez Trłąg do Dobieszewic, a w latach 1904–1909 – szosy z Kołodziejewa do Pakości i Mogilna. Najważniejsza jednak była kolej żelazna, jaką w latach 1869–1872 przeprowadzono przez Kołodziejewo i Janikowo na trasie z Poznania do Inowrocławia, Torunia i Bydgoszczy. Janikowo, występujące pod niemiecką nazwą Amsee (dosłownie Przyjezierze), od razu otrzymało stację i urząd pocztowy, na co Kołodziejewo musiało poczekać do 1895 roku. Niebawem po roku 1872 drugorzędna linia kolejowa połączyła Janikowo z Pakością (linię tę zlikwidowano w latach 70. XX w.). Można powiedzieć, że od stacji kolejowej zaczęła się lokalna kariera Janikowa, które żyło dotąd w cieniu pobliskiego, parafialnego Ostrowa, gdzie mieściła się także szkoła, do której po początek XX wieku uczęszczały janikowskie dzieci.

Na efekty nie trzeba było długo czekać, albowiem w latach 1875–1876 wybudowano ze środków okolicznych ziemian janikowską cukrownię (później rozbudowaną). Część jej XIX-wiecznego zespołu produkcyjnego zachowała się do dziś.

Z 1906 roku pochodzi willa dyrektora cukrowni, postawiona na terenie tego zakładu. Obok cukrowni pojawiły się z czasem budynki mieszkalne dla pracowników i robotników sezonowych. W 1905 roku wybudowano w pobliskim Michalinowie szkołę ewangelicką dla dzieci z Michalinowa, Janikowa i Sieczkowic (osada wzmiankowana w 1583 r., w XX w. zanikła).

Budowali też ziemianie. Około połowy XIX wieku Mittelstädtowie z Kołudy Małej postawili pałac na fundamentach i piwnicach wcześniejszego dworu. W tym samym czasie dzięki Mittelstädtom powstał również zespół dworsko-parkowy w Skalmierowicach. Z kolei dziedzice Kołudy Wielkiej, Mieczkowscy, wzniesli tam w II połowie XIX wieku późnoklasycystyczny dwór, który przebudowali w końcu owego stulecia. Dwór w Dobieszewicach (budowla w typie dworu polskiego ze skromnymi cechami neoklasycystycznymi) powstał w I poł. XIX wieku, zapewne za sprawą ówczesnego właściciela – Stanisława Arndt-a. Był siedzibą klucza dóbr, do którego wchodził folwark w Dobieszewiczkach. Natomiast w 1880 roku wzniesiono pałac w Broniewicach (w stylu historyzującym z elementami neogotyku i neoklasycyzmu) zbudował ich właściciel Ferdynand von Tscheppe. W rozparcelowanym w 1904 roku majątku Langenhof (obecnie północna część Kołodziejewa), należącym kolejno do pani Lange i niejakiego Brennera, z inicjatywy tego drugiego powstał w końcu XIX dwór w stylu historyzującym z elementami neogotyckimi (remonty pozbawiły go wyraźnych cech stylowych). Z kolei w obecnym centrum Kołodziejewa od XIX wieku do końca I wojny światowej sporym majątkiem dysponowali Nehringowie, którzy w 1890 roku zbudowali tam własny dwór, który nie zachował się do naszych czasów. Istnieje za to neogotycki pałac w Ostrowie, wzniesiony przez Mittelstädtów w 3. ćwierci XIX wieku i otoczony parkiem. Sąsiednie zabudowania gospodarcze i folwarczne pochodzą z XIX i XX wieku. W pobliskim wówczas Janikowie funkcjonował folwark, który w latach 1883–1921 należał do Antona von Dembińskiego z Węgierc, z którego zachowała się część budynków gospodarczych. Ponadto w I poł. XIX w. z inicjatywy ówczesnych właścicieli Głogówca – rodziny Nasse – powstał folwark Amelienhof (Dębina). Większość z jego zachowanych zabudowań folwarcznych wzniesiono w XIX i XX wieku.

Śladem kolonizacji niemieckiej są cmentarze ewangelickie, dziś – tak jak w całej Polsce – bardzo zniszczone. Znajdują się w Górach, Pałuczynie (funkcjonował od około 1835 do 1944 r.), Dębowie (około 1840–1944), Dębiniu (z przełomu XIX–XX w.), Dobieszewicach (pocz. XX w.), Trlągu (około 1850–1945), Kołudzie Małej (z II poł. XIX w.), Kołodziejewie (obecnie użytkowany przez parafię rzymskokatolicką) i dzisiejszym Janikowie (tu 2 cmentarze, począwszy od około 1850 r.). Koło Głogówca, wśród pól, zlokalizowany jest cmentarz choleryczny, użytkowany od 1831 do 1918 roku.

Na początku 1919 roku powstańcy wielkopolscy zajęli i wyzwolili teren gminy. Nastąpił odpływ niemieckich kolonistów, co z biegiem lat skutkowało przemianowaniem szkół ewangelickich na katolickie. W latach 1919–1922 wybudowano w Janikowie nową szkołę. W latach 1920–1929 i następnie w latach 1937–1939 rozbudowano cukrownię, co pociągnęło za sobą rozbudowę przyzakładowego osiedla robotniczego. Liczba ludności Janikowa wzrosła przed II wojną światową do 1100 osób. W 1924 roku właściciel majątku w Głogówcu, Stefan Brodnicki, wybudował tam neoklasycystyczny pałac, wykorzystując w tym celu relikty dworu z końca XVIII i z XIX wieku. Z kolei międzywojenną rozbudowę dworu w Kołudzie Wielkiej podjęli ówcześni jego właściciele z rodziny Brodnickich. W tamtym czasie według projektu inżyniera architekta Lucjana Michałowskiego z Poznania znacznie przebudowano i rozbudowano dotychczasowy kościół

w Ludzisku, nadając mu cechy neobarokowe. Prace budowlane trwały w latach 1932–1934 (prace we wnętrzu budowli przeciągnęły się do 1939 roku, przy czym polichromie projektował Józef Ożmin, artysta z Poznania, a ołtarze, ambonę i chrzcielnicę – architekt Michałowski).

W styczniu 1945 roku obszar gminy został wyzwolony spod blisko sześcioletniej okupacji niemieckiej, znaczonej terrorem, zbrodniami i wysiedleniami. Odtąd w szybkim tempie rozwijało się Janikowo. I tak w latach 1948–1950 powstała tam nowa, dwupiętrowa szkoła podstawowa. W 1949 roku zapadła decyzja o utworzeniu Janikowskich Zakładów Sodowych, przy czym sama budowa trwała w latach 1953–1957, ale już w latach 1952–1957 wzniesiono nowe osiedle dla pracowników tej fabryki. 7 VII 1962 roku wieś otrzymała prawa miejskie. Nowe miasto liczyło 4300 mieszkańców. W latach 1962–1964 wybudowano w Janikowie następną szkołę podstawową. W 1970 roku rozpoczęto budowę zbiornika retencyjnego w dolinie Noteci. W latach 1974–1976 wystawiono warzelnię soli, a w roku 1975 powołano do życia miejsko-wiejską gminę Janikowo. Samo Janikowo należy do trzech parafii rzymskokatolickich pw. Świętego Jana Chrzciciela w dzielnicy Ostrowo (od 1460 r.), Najświętszego Serca Pana Jezusa w „starym” Janikowie (od 1965 r.) oraz Błogosławionego Michała Kozala (od 1987 r.).

Rozwijało się też Kołodziejewo. W 1960 roku oddano do użytku nowy budynek Gromadzkiej Rady Narodowej z salą widowiskową, do którego przeniesiono bibliotekę i sklep spożywczy. W latach 1962–1964 wybudowano w Kołodziejewie ośrodek zdrowia, a w latach 1966–1969 – przedszkole. W latach 1986–1988 wzniesiono remizę Ochotniczej Straży Pożarnej (w 1989 r. ulokowano w niej bibliotekę).

Sektor publiczny w rolnictwie reprezentuje Zootechniczny Zakład Doświadczalny w Kołodzie Wielkiej, który jest placówką naukowo-badawczą Instytutu Zootechniki w Krakowie. Natomiast spółdzielnie rolnicze w Janikowie i Trlągu założone kolejno w 1952 i 1953 r. zaprzestały działalności. Ważnymi gospodarczo dla gminy i miasta Janikowo przedsiębiorstwami są Soda Polska Ciech S.A. zakład Janikowo – dawniej Janikowskie Zakłady Sodowe „Janikosoda” (zał. 1957), firma „Zaptech” (zał. 1995) czy Janipol Meble Polska sp. z o.o. (zał. 2004). Według danych GUS na 2022 roku gminę zamieszkiwało 12.548 osób, co w stosunku do danych z poprzednich lat wykazuje systematyczną tendencję spadkową.

5.2.2. Charakterystyka układu przestrzennego – Janikowo.

Miasto Janikowo otrzymało prawa miejskie w 1962 r. i jest jedynym z dwóch miast w województwie kujawsko-pomorskim, które powstało w okresie powojennym (drugi ośrodek, Pruszcz Pomorski otrzymał je w 2022 roku). Do szybkiego rozwoju miasta przyczyniła się lokalizacja dużych zakładów przemysłowych, których położenie uwarunkowało kierunki obecnego rozwoju urbanistycznego miasta. Miasto jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się miast województwa. Ze względu na swoją historię nie posiada strefy staromiejskiej. Istniejące zagospodarowanie poszczególnych części miasta Janikowo pozwala na wyodrębnienie charakterystycznych i w miarę jednolitych pod względem funkcjonalnym i urbanistycznym jednostek struktury przestrzennej miasta.

Najważniejsza strefa centralna obejmuje funkcjonalne centrum miasta. Stanowi obszar zabudowy usługowej miasta oraz tereny dominacji zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej. Układ ten został ukształtowany przede wszystkim w oparciu o rozbudowę i obudowę” pierwotnego założenia miasta. Obecnie

pełni funkcję głównej koncentracji infrastruktury społecznej, w tym usług publicznych i komercyjnych oraz węzeł komunikacyjny całego miasta. Oprócz nowej zabudowy, uzupełnień istniejącej, przebiega także intensywny proces w kierunku przekształceń zabudowy (zmiany funkcji, remontów, przebudowy). Dotyczy to także przestrzeni publicznych – mała architektura, remonty ulic czy lokalizacje ogólnodostępnych parkingów. Następnie możemy wyróżnić strefy przemysłowo-składowe (północno-wschodnia i południowo-zachodnia) związane z lokalizacją największych w mieście (i regionie) aktywnych zakładów (m.in. Janipol – Meble, Janikosoda), czy zamkniętych (Cukrownia Janikowo). Występująca w tym obszarze zabudowa i zainwestowanie związane są bezpośrednio z profilem i specyfiką działalności każdej z firm. Na terenie miasta wyodrębnia się także strefę ekologiczną stanowiącą korytarz ekologiczny terenów zielonych miasta, w skład których wchodzi ogrody działkowe oraz od strony zachodniej strefa nabrzeżna Jeziora Pakoskiego. Miasto posiada 3 ogrody działkowe o łącznej powierzchni ok. 52 ha. Od strony południowej i południowo-wschodniej następuje rozwój miasta z dominującą funkcją mieszkalną w zabudowie jednorodzinnej. To jedyny kierunek, w którym miasto może się rozbudowywać.

5.2.3. Zabytki nieruchome.

Gmina Janikowo posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego materialnego ukształtowanego na przestrzeni okresów historycznych, na które składają się: układy ruralistyczne, założenia dworsko- i pałacowo-parkowe, obiekty sakralne, obiekty techniki i kultury materialnej, zabudowa mieszkalna, zieleń komponowana, cmentarze czy miejsca pamięci narodowej.

Wsie o zachowanym układzie przestrzennym i zabudowie o wartościach kulturowych i historycznych

Spośród dawnych obszarów wiejskich, ukształtowanych w okresach historycznych wiele wsi charakteryzuje się zachowanym układem przestrzennym i zabudową o wartościach kulturowych i historycznych. Na historycznie ukształtowany układ przestrzenny wsi, podlegający ochronie składają się m.in. układ dróg, parcel, zabudowań, zieleni, ich wzajemne relacje funkcjonalno-przestrzenne i sposób zagospodarowania, powstałe na kanwie istniejących warunków przyrodniczych, tworzące rozpoznawalne w przestrzeni dominanty krajobrazowe.

Na terenie gminy historycznie dominujący jest układ ruralistyczny jednodrożnicowy z luźną, jednostronną zabudową, czytelny w większości wsi. Taki pierwotny układ, częściowo zachowany, widoczny jest we wsiach: Trląg, Kołodziejewo czy Ludzisko.

Z czasem w większości wsi pojawiła się zabudowa z obu stron drogi ulegając stopniowo zagęszczeniu, zacierając, niekiedy znacząco, pierwotny układ przestrzenny.

Obiekty sakralne

Do historycznych obiektów sakralnych zalicza się – kościoły, kaplice i cmentarze, w tym miejsca pamięci oraz kapliczki, głównie przydrożne.

Objęte są ochroną konserwatorską wraz z obiektami znajdującymi się w ich otoczeniu, takimi jak plebania, organistówka, ogrodzenie itp., ze względu na swoje wartości zabytkowe i kulturowe, a także z uwagi na walory przestrzenne i krajobrazowe. Ochronie podlega także zieleń towarzysząca zabudowie, wzajemne relacje

funkcjonalno-przestrzenne, sposób zagospodarowania terenu, ukształtowane na kanwie określonych warunków przyrodniczych. Cmentarze podlegają ochronie prawnej jako miejsca pochówku i kultu religijnego oraz miejsca pamięci i pomniki historii – z mocy ustaw: o cmentarzach i chowaniu zmarłych oraz o grobach i cmentarzach wojennych.

Kościóły:

Architektura sakralna:

Janikowo

Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela – ul. Przyjezierna [Ostrowo], późnogotycki, murowany, zbudowany około 1460 r. z fundacji wojewody inowrocławskiego Bogusława z Oporowa, z rodu Sulimów. Parafia należała do Kościelca, a ówczesna nazwa miejscowości brzmiała Ostrowo Św. Anny przy Kościelcu. Do czasów II wojny światowej wisiał tu duży dzwon z 1515 roku. Po wojnie przeprowadzono generalny remont kościoła, m.in. w prezbiterium usunięto konstrukcję drewnianą, wymurowano sklepienie łukowe oraz i przemalowano cały kościół. Rozplanowano i uporządkowano cmentarz, a całość otoczono murem.

W 1994 r. przeprowadzono prace przy odnowieniu kościoła – wymieniono podłogę, schody na chór, ławki, przełożono dach, naprawiono i uruchomiono dzwon. Cmentarz przykościelny pochodzi z okresu powstania kościoła.

Plebania – ul. Przyjezierna [Ostrowo], należy do parafii pw. św. Jana Chrzciciela. Zbudowana pod koniec XIX wieku. Do II wojny światowej była to siedziba proboszczów. W czasie okupacji niemieckiej mieszkali w niej Niemcy osadnicy. W 1945 roku budynek wrócił do pierwotnego przeznaczenia i pełni je do dzisiaj.

W latach 80. XX wieku została wyremontowana i przystosowana do potrzeb ruchu oazowego „Światło Życie”.

Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Szkolna 5, początkowo rolę parafialnej świątyni pełniła kaplica z 1925 r. W roku 1978 została rozbudowana do rozmiarów świątyni.

Dawny kościół ewangelicki, ul. 1 Maja – obecnie Zbór Kościoła Ewangelicznego w RP w Janikowie, powstał w 1912 roku jako zbór dla ludności niemieckiej, wyznania protestanckiego, która zamieszkiwała Janikowo. Po II wojnie światowej budynek przestał pełnić funkcje sakralne i przekształcono go w magazyn. W latach późniejszych zbór popadł w ruinę. Tutaj do 1945 roku, znajdowały się oryginalnie organy, które obecnie znajdują się w kościele św. Jana Chrzciciela w Janikowie. Dopiero w 2007 roku budynek przejął Kościół Ewangelicznych Chrześcijan w RP, który wyremontował budynek i doprowadził go do pierwotnego stanu. Obecnie jest używany do celów sakralnych przez wiernych tej konfesji.

Obiekt ten z racji form architektonicznych posiada dużą wartość zabytkową. W związku z tym sugerowane byłoby wpisanie go do Rejestru Zabytków.

Ludzisko

Kościół parafialny pw. św. Mikołaja, barokowy, murowany wzniesiony został w 1865 roku, przebudowany w 1895 roku w stylu neoromańskim, rozbudowany w latach 1930-1934 ponownie w stylu barokowym według projektu poznańskiego architekta Lucjana Michałowskiego. Drewniany kościół parafialny wzmiankowany jest w tym miejscu już w 1325 r. Podczas wizytacji w 1575 roku kolejny kościół wymieniany jest jako „nowo

wybudowana, drewniana świątynia. Zapewne też do połowy XIX wieku w takiej formie przetrwał. Nowy murowany kościół został wzniesiony przez kolejnego właściciela wsi, Jana Dębskiego w 1865 roku. Jednak jako obiekt stosunkowo mały zostaje rozbudowany w latach późniejszych. W 1905 r. r. odbyła się uroczysta konsekracja, neoromańskiego kościoła. Kolejna rozbudowa kościoła rozpoczęła się na początku i objęła ona wydłużenia nawy w kierunku zachodnim z dostawieniem wysokiej wieży oraz przebudowę prezbiterium i kruchty, w wyniku czego po wyburzeniu dawnego łuku tęczowego wydłużono nawę w kierunku wschodnim. Powiększono też światło nowego łuku tęczowego. Prace zakończono w 1934 roku. Polichromię projektował artysta z Poznania tj. Józef Ożmin, samą konstrukcję ołtarzy, ambony i chrzcielnicy (prace trwały do 1939) projektował inż. arch. Lucjan Michałowski. W wyniku tych prac powstał kościół o cechach neobarokowych ze śladowymi noeromańskimi relikami.

Na cmentarzu przykościelnym kaplica wzniesiona ku pamięci rodów Mittelstaedtów, Mieczkowskich i Brodnickich z Kołudy Wielkiej w złym stanie wymagającym remontu konserwatorskiego.

Plebania w zespole kościoła św. Mikołaja wzniesiona w 1906 r. w dobrym stanie technicznym.

Dzwonnica wolnostojąca, położona w północnej części terenu należącego do parafii wzniesiona w 1882 roku. Zespół o dużej wartości zabytkowej, stanowi cenny zabytek na turystycznej mapie Gminy.

Trlag -

Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła zbudowany w drugiej połowie XV wieku. W latach 1570-1595 w posiadaniu braci czeskich, następnie rekuncyliowany. Rozbudowany został w latach 1935–1937. Wyburzono wtedy północną ścianę nawy, którą zamieniono na prezbiterium, a dawne prezbiterium na kaplicę. Część starsza kościoła jest późnogotycka. Świątynia jest orientowana, wybudowana z cegły o gotyckim układzie z użyciem w niektórych partiach tzw. zendrówki w rombowych układach. Dawne prezbiterium jest krótkie i jednoprzęsłowe, do niego przystawiono małą zakrystię. Obecne prezbiterium zbliżone jest kształtem do kwadratu.

We wnętrzu kościoła są płaskie stropy w zakrystii ostrołukowe z poprzecznym i wzdłużnym żebrzem nad zamknięciem. Wejście ze starego prezbiterium do zakrystii jest półkolistą w ostrołukowej wnęce. W zakrystii zachowały się pierwotne okna, w prezbiterium i nawie głównej zostały przerobione i zamknięte półkoliście. W ścianie południowej nawy znajduje się portal we wnęce ostrołukowej o wydzielonym tympanonie, powyżej jest zegar słoneczny. Dachy świątyni są dwuspadowe, kryte dachówką. W ścianach, na ceglach znajdują się liczne drażone otworki (prawdopodobnie służyły do rozpalania ognia) oraz wiele podpisów, m.in. z XVII wieku. Wewnątrz na uwagę zasługuje XVI-wieczna chrzcielnica kamienna w kształcie kielicha i renesansowe epitafium z 1604 r. Łukasza Wilczyńskiego z Wilczyna, kolatora oraz jego żony Doroty, córki kruszwickiego kasztelana Łukasza Grabowskiego. W kaplicy znajduje się również krucyfik ludowy z XIX wieku i ołtarz "z gołębiami".

Pierwotnie miejscowość nadana była norbertankom ze Strzelna, ale od 1329 roku wymieniana jest już jako własność szlachecka. Parafia była wzmiankowana pod koniec XIV w. W drugiej połowie XIV w. miejscowość należała do Stefana herbu Topór, a w późniejszych wiekach była podzielona między rody Kołudzkich i Modlibogów. Od końca XVIII do połowy XIX w. była własnością Zagajewskich

Dzwonnica – obok kościoła znajduje się dzwonnica z XIX wieku. Jest wykonana z drewna z dwuspadowym dachem krytym dachówką. W niej znajdują się dwa dzwony – jeden z XIV wieku drugi z 1537 roku.

Kaplica grobowa – przy świątyni stoi murowany grobowiec rodziny Szczepanów-Bartzów z 1905 r., patronów kościoła z przełomu XIX i XX w.

Kościół, którego pierwotna gotycka część wpisana jest do Rejestru Zabytków wraz z założeniem obejmującym dobudowaną część świątyni, zadrzewiony teren przykościelny z cmentarzem, ogrodzeniem, dzwonnica i grobowcem jako całość przedstawia dużą wartość zabytkową. Z tego też względu pozytywnym elementem byłoby rozszerzenie wpisu do Rejestru Zabytków, tak aby znalazło się w nim całe założenie, które bez wątpienia jest jedna z atrakcji turystycznych Gminy.

Kołodziejewo

Kościół ewangelicki ob. kościół parafialny pw. Św. Józefa z 1908 r., po 1945 r. przyznany przez Komisję ds. Zarządzania Majątkami Opuszczonymi parafii rzymskokatolickiej jako "ekwiwalent za zniszczenia wojenne", ponieważ budowę kościoła rzymskokatolickiego przerwał wybuch II wojny światowej.

Pastorówka ob. plebania – z pocz. XX w.

Założenie obejmujące kościół, plebanię oraz komponowany, zadrzewiony teren przykościelny z alejami i fragmentem brukowanej drogi jako całość przedstawia dużą wartość zabytkową i bez wątpienia jest jedna z atrakcji turystycznych Gminy. Z tego też względu jako pozytywne działanie sugerowane byłoby wpisanie tegoż założenia do Rejestru Zabytków.

Kołuda Wielka,

Kaplica zbudowana w 1911 r. jako kaplica pogrzebowa przeznaczona również na nabożeństwa prywatne (różańcowe i majowe) wzniesiona w obrębie dawnego cmentarza ewangelickiego z inicjatywy Bolesława Brodnickiego fundatora kapliczki we wsi

Cmentarze: wyznaniowe (katolickie i ewangelickie), epidemiczne.

W granicach gminy Janikowo zlokalizowanych jest 18 cmentarzy ujętych w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. Na cmentarzach w Janikowie, Kołodziejewie, Ludzisku i Trłągu oraz w obrębie działek przykościelnych w Trłągu i Ludzisku występują wartościowe tak pod względem artystycznym jak i historycznym nagrobki pochodzące z 2. poł XIX i 1 poł. XX w. Wszystkie te nagrobki oraz ich elementy wyróżniające się ze względu na formę lub upamiętnienie osoby ważnej dla lokalnej społeczności posiadają znaczącą wartość artystyczną i/lub historyczną. Dodatkowo nagrobki o historycznej proveniencji wpisują się w krajobraz danego cmentarza stanowiąc pozytywne wyznaczniki jego kompozycji przestrzennej i stref dawnych pochówków. Wskazane jest dla nagrobków o wartościach artystycznych i historycznych wykonanie kart ewidencyjnych zabytków ruchomych.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że elementem dbałości o takie obiekty zabytkowe jak cmentarze, który nie generuje nadmiernych kosztów a wpływa na estetykę i stan jest monitorowanie ich przyrodniczego otoczenia i systematyczne wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych (usuwanie suchych konarów drzew, przycinanie pnączy, wycinanie samosiewek zarastających teren. Tu też należy zwrócić uwagę na pomniki

nagrobne na cmentarzach jak np. w Trłągu całkowicie zarośnięte ekspansywnym bluszczem pospolitym, którego korzenie przybyszowe oddziałują szkodliwie na strukturę elementów drewnianych, murowanych czy metalowych (np. ogrodzenia cmentarzy).

Broniewice

- rodowy cmentarz ewangelicki, nieczynny

Dębina

- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Dębowo

- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Dobieszewice

- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Głogówek

- cmentarz choleryczny

Góry

- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Janikowo

- cmentarz ewangelicki, nieczynny
- cmentarz ewangelicki, nieczynny
- cmentarz rzymskokatolicki (przykościelny), nieczynny
- cmentarz rzymskokatolicki
- cmentarz komunalny

Kołodziejewo

- cmentarz rzymskokatolicki

Kołuda Mała

- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Ludzisko

- cmentarz rzymskokatolicki w tym obiekty: kaplice grobowa rodziny Mittelstaedt)

Pałuczyna

- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Trląg

- cmentarz rzymskokatolicki (przykościelny), nieczynny
- cmentarz rzymskokatolicki
- cmentarz ewangelicki, nieczynny

Poza ewidencją znajdują się nieistniejące, a znane z lokalizacji cmentarze w Kołodziejewie (ewangelicki, rodowy), Kołodzie Wielkiej (po epidemiczny), Ludzisku (po epidemiczny) i Pałuczynie (po epidemiczny).

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie Gminy Janikowo:

MIEJSCOWOŚĆ	KAPLICZKA/FIGURA/KRZYŻ	DATOWANIE
Balice	Figura Najśw. Serca Pana Jezusa	lata 20. XX w., odbudowana po 1945 r.
Balice, skrzyżowanie dróg	Figura Najśw. Marii Panny	1920-1925
Broniewice obok domu nr 74	Kapliczka Najśw. Marii Panny	1 poł. XX w.
Dębina	Figura Najśw. Marii Panny (i krzyż)	
Dębina	Krzyż przydrożny	
Dębowo	Krzyż przydrożny	
Dobieszewice	Figura Najśw. Marii Panny Niepokalanej	
Dobieszewice	Krzyż przydrożny	
Dobieszewiczki obok domu nr 1	Kapliczka z krucyfiksem	
Głogówek	Kapliczka Najśw. Marii Panny	1 poł. XX w.
Góry	Kapliczka Najśw. Serca Pana Jezusa i Najśw. Marii Panny (jedna z najwyższych w pow. inowrocławskim)	1927
Janikowo [Ostrowo], ul. Przemysłowa	Figura św. Wojciecha	
Janikowo obok kościoła pw. św. Jana Chrzciciela przy ul. Przyjezierniej 11	Figura Najśw. Serca Pana Jezusa	1923 / odnawiana 1975
Janikowo ul. Przyjezierna obok domu nr 9	Figura św. Wawrzyńca	1893/1945 (2023 odnawiana?, zdjęta z postumentu, który przemurowany na ceglany)
Janikowo ul. Przemysłowa	Krzyż przydrożny	
Janikowo, ul. Wilkońskiego	Figura Najśw. Serca Pana Jezusa	2014
Kołodziejewo, u zbiegu ul. Dworcowej i Pałuczyńskiej	Figura Najśw. Marii Panny	1920
Kołuda Mała	Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej	1909
Kołuda Wielka (cmentarz)	Krzyż	
Kołuda Wielka, ul. Szkolna u zbiegu z drogą do Kołudy Małej	Figura Najśw. Marii Panny	
Ludzisko, cmentarz parafialny	Figura anioła na postumencie (pamięci pochowanych na starym cmentarzu)	1920
Ludzisko, na rozwidleniu dróg nieopodal budynku nr 10 (dz. Nr 124/1)	Figura Najśw. Marii Panny Niepokalanej	1945
Ludzisko, przy drodze na cmentarz parafialny	Figura Matki Boskiej Królowej z Dzieciątkiem	

Pałuczyna	Krzyż przydrożny	
Sielec przy domu nr 12A	Figura Najśw. Serca Pana Jezusa (Chrystus z krzyżem)	
Skalmierowice	Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem	1945
Trląg	Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem	
Trląg na rozwidleniu dróg	Figura Najśw. Serca Pana Jezusa	1911
Wierzejewice	Figura Najśw. Serca Pana Jezusa	
Wierzejewice	Krzyż przydrożny	

Zespoły dworsko-parkowe

Elementami historycznych zespołów podworskich, podlegających ochronie konserwatorskiej są: dwór lub pałac z terenem założenia parkowego, ogrodami użytkowymi, folwark z zabudowaniami gospodarczymi i mieszkalnymi robotników folwarcznych, układ dróg i placów, zieleń oraz ich wzajemne relacje funkcjonalno-przestrzenne i sposób zagospodarowania, powstałe na kanwie istniejących warunków przyrodniczych.

Na terenie gminy Janikowo, spośród dawnych majątków dworskich w różnym stanie zachowały się zespoły dworsko-parkowe w miejscowościach:

Broniewice

Pałac wzniesiono w stylu eklektycznym w 1880 r. Zbudowała go rodzina niemiecka von Tscheppe, która nabyła w 1840 roku zrujnowany polski majątek należący przedtem do Złotnickich. Pierwszym niemieckim właścicielem był Ferdynand von Tscheppe, który tutaj założył 14,5 hektarowy park. Piętrowy dwór w stylu eklektycznym, złożony z korpusu i dwóch nieco wyższych skrzydeł. Wejście do dworu poprzedza taras ze schodami. Uroku budowli dodaje nieznaczny ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem. Na uwagę zasługują też zachowane elementy architektoniczne: półkolista wnęka z kominem, mahoniowy strop, piękne rzeźbione schody, piece kaflowe i fresk przy wejściu. Na terenie parku zachowały się relikty kaplicy grobowej rodziny von Tscheppe, która w Polsce mieszkała aż do 1945 r. Ostatnią właścicielką była córka pierwszego właściciela pałacu. Majątek składał się z 950 ha ziemi ornej (w tym 100 ha lasu). W czasie II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej w majątku pracowali Niemcy, Polacy i ok. 150 Żydów. Ci ostatni w 1944 r. zostali wywiezieni do obozów koncentracyjnych. Po wojnie pałac mieścił sierociniec, a od 1 września 1949 r. stał się budynkiem szkolnym, w którym funkcjonuje Szkoła Podstawowa.

Głogówiec

Pałac wzniesiono na początku XX w. na fundamentach wcześniejszych dworów, z XVII i XVIII w. z inicjatywy ówczesnego właściciela majątku Stefana Byszewskiego (1922-1939 r.). Pałac nawiązuje do typowych klasycystycznych wzorców wielkopolskich. Zbudowany w stylu neoklasycystycznym, piętrowy, z późniejszą przybudówką od strony wschodniej. Elewację frontową zdobi efektowny półokrągły portyk kolumnowy, a elewację ogrodową akcentuje półkolista ganek, z którego rozciąga się widok w kierunku Jeziora

Pakoskiego. Pierwsza wzmianka o tej wsi pochodzi z 1337 r. kiedy to właścicielem byli Szerszowie. Od 1946 r. dobra przejął Skarb Państwa Polskiego. Pałac był remontowany w latach 1979-1980, aktualnie wymaga przeprowadzenia kompleksowych prac konserwatorsko–remontowych obejmujących elewacje i wnętrza.

Kołodziejewo

Dwór powstał w 1890 r. Wieś wymieniona w 1378 r. w aktach kapituły gnieźnieńskiej jako antiqvuum Colodzeyewo – Stare Kołodziejewo, posiadłość ziemian z Trłaga. W w księgach ziemskich z 1452 i 1487 r. pochodzi też informacja o istnieniu pierwszego drewnianego dworu. W 1758 r. wzmiankowany był tu także Szambelan von Kosmowski, który był założycielem wsi Dębowo (w 1785 r.) dla osiedleńców z Brandenburgii i Wüittenbergii. Kolejnym właścicielem wsi został Ludwik Nehring. W 1890 r. w centrum wsi wzniesiono niezachowany do dziś dwór Nehringów i założono niewielki ogród. Majątek ten znajdował się w rękach Nehringów do końca I wojny światowej. W północnej części wsi zwanej Langenhoff, znajdowało się założenie dworskie należące do pani Lange, a następnie do Brennera. Pod koniec XIX w. wzniesiono tu istniejący do dzisiaj dwór. Jest to budowla eklektyczna, parterowa na planie prostokąta z mieszkalnym poddaszem oraz obszernym, piętrowym ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem. Główne wejście poprzedza portyk filarowy dźwigający balkon. Przy majątku znajdowała się kaplica, ogród i zagospodarowane stawy. W 1903 r. zarówno ten majątek, jak i dobra szlacheckie Starego Kołodziejewa zwanego Altraden w 1903 r. wykupiła Komisja Kolonizacyjna i rozparcelowała w 1904 r. W 1930 r. jako właściciel resztówki liczącej 54 ha wymieniany był Karol Arndt. Obecnie dwór jest odrestaurowany przez nowego właściciela.

Kołuda Mała

Klasycyistyczny pałac w Kołudzie Małej został zbudowany w połowie XIX. Wieś w XIII w. należała do rodziny Kołudzkich. W XVI w. nastąpiło wydzielenie się Kołudy Wielkiej, która należała do Krzysztofa Krzekotowskiego, oraz Kołudy Małej, która należała do Jana i Petroneli Kołudzkich. W 1712 r. istniał tu dwór otoczony włoskim ogrodem, należący do Marcina Kołudzkiego i jego następców. W 1775 r. dobra te należały do Józefa Kołudzkiego, w pocz. XIX w. do Marii Mittelstadt, a od końca XIX w. do 1939 r. do M. Działowskiej i rodziny Donimirskich. Pod koniec XIX wieku obiekt został przebudowany wg projektu Stanisława Mieczkowskiego. Powstała wówczas murowana z cegły, piętrowa rezydencja wzniesiona na planie prostokąta, nakryta czterospadowym dachem. W osi elewacji frontowej znajduje się czterokolumnowy portyk joński w wielkim porządku.

Do obu boków pałacu dostawiono piętrowe dobudówki. Elewacje ogrodowe, poprzedzone tarasem, wychodzące na jezioro Pakoskie, zwieńczono attyką. Przy założeniu znajdują się pozostałości ogrodzenia z bramą, oficyna, obora, chlewnia, piwnica oraz czworak. Całość jest otoczona parkiem krajobrazowym z XIX w. W czasie okupacji pełnił funkcję szpitala, a po zakończeniu wojny szkoły. Następnie mieścił się tu Dom Pomocy Społecznej dla dorosłych. Obecnie założenie pałacowo-parkowe stanowi własność prywatną i zarówno pałac, jak i park zostały wyremontowane i zrewitalizowane.

Kołuda Wielka

Dwór powstał w około 1880 r. W 1250 r. wieś stanowiła własność biskupów kujawskich. Wśród właścicieli dóbr wymieniany jest m.in. sędzia inowrocławski Dobiegniew (XIV w.), Mikołaj Kołudzki – podstoli inowrocławski (1436 r.), Janusz Kołudzki (1462 r.), Krzysztof Krzekotowski (XVI w.), Jan Kołudzki – podstoli brzeski (1648 r.), Borucka, z d. Kołudzka (1793 r.), w latach 1820-1851 rodzina Mittelstadt, w latach 1851-1887 rodzina Mieczkowskich, która w końcu XIX w. wybudowała tu dwór, a następnie w pocz. XX w. rozbudowała. Następnym właścicielem był Bolesław Brodnicki. Rodzina Brodnickich gospodarzyła tu aż do wojny, po ich wysiedleniu – formacja SS, a od 1946 r. Skarb Państwa Polskiego. W 1970 r. dwór po raz kolejny był remontowany i przebudowany. Pozbawiono go wówczas wielu cech stylowych. Parterowy dwór z wydatnym piętrowym ryzalitem, zwieńczonym neobarokowym szczytem. Na terenie założenia znajduje się ponadto pawilon ogrodowy i d. owczarnia. Obecnie znajduje się tu Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego w Krakowie. Dwór jest w bardzo dobrym stanie poddany w ostatnich latach kompleksowym pracom konserwatorsko-remontowym przywracającym mu dawną świetność.

Ludzisko

Późnobarokowy, obszerny dwór pochodzi z końca XVIII w. i zachował swoją pierwotną architekturę, układ wewnątrz oraz całe zaplecze z oficynami, czworakami i parkiem założonym równocześnie z powstaniem dworu. Przebudowany poważnie w 2 poł. XIX w. oraz w 1920 r. poprzez dobudowanie efektownego, kolumnowego portyku zwieńczonego masywnym tympanonem. Jest to masywna, parterowa budowla, założona na planie prostokąta, kryta bardzo wysokim dachem mansardowym z facjatami. Klasycystyczna oficyna obok pochodzi także z końca XVIII w., a 2 poł. XIX w. bezstylowa dziś dobudówka. Obecnie mieści się tu Dom Opieki Społecznej.

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1192 r. Nazwa wsi pochodzi od rzeczki Ludzicy, dzisiaj nazywanej Dunajkiem. W 1515 r. właścicielem folwarku w Ludzisku był Jan Orzechowski – syn Hektora. W 2 poł. XVI w. majątek w Ludzisku uległ podziałowi. Wiadomo, że w 1579 r. współwłaścicielami dóbr byli Kunowscy, Słaboszewscy i Chwaliszewscy, później Dębscy. W XVIII w. Ludzisko ponownie było własnością Ludzińskich i to ich inicjatywy powstał obecny dwór. Dwór znajduje się w dobrym stanie, należy do najlepiej zachowanych na Kujawach osiemnastowiecznych rezydencji.

Wszystkie wyżej wymienione obiekty zostały wpisane do rejestru zabytków nieruchomych.

Inne obiekty rezydencjonalne

Balice:

Dwór wzniesiono w drugiej połowie XIX w. Pierwsze wzmianki o Balicach pochodzą z XV w. W latach 1502-1582 wieś była własnością Łukasza Balickiego, należała do parafii Ludzisko. W 1893 r. właścicielem majątności był Antoni v. Dombiski z Ludziska, w 1929 r. Janusz Dombiski. Po wojnie majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa, a następnie gminy Janikowo. Parterowy dwór z dwuspadowym dachem kryty eternitem. W elewacji ogrodowej częściowo piętrowy, z gankiem i schodami. Na skutek przeprowadzonych remontów i przebudów obecnie pozbawiony całkowicie cech stylowych.

Janikowo ul. Jana Kasprowicza 60:

Dwór znajdujący się przy ul. Jana Kasprowicza w Janikowie powstał w końcu XIX w. jako rezydencja dyrektora tutejszej cukrowni. Po 1945 r. znacjonalizowany. W jego otoczeniu, najprawdopodobniej na początku XX w, powstał park krajobrazowy.

Janikowo [Ostrowo], ul. Łączna 3:

Zespół dworsko-parkowy tworzą: dwór, park oraz cztery budynki folwarczne. Pałac wzniesiono w 3. ćwierci XIX w. w duchu historyzmu o cechach gotyckich i renesansowych. Jest to budynek parterowy z mieszkalnym poddaszem, nakryty dwuspadowym dachem. Wejściem zwrócony na wschód. Ozdobą budowli jest piętrowy ryzalit oraz trzykondygnacyjna narożna wieża zwieńczona ażurową loggią. Frontową stronę dworu akcentuje owalny podjazd oraz interesujący kolumnowy ganek.

Pierwsza wzmianka o Janikowie pochodzi z 1427 r., z dokumentu króla Kazimierza IV Jagiellończyka. Była to wówczas wieś szlachecka. Jej północna część – Ostrowo wzmiankowana była znacznie wcześniej, w 1362 r. W XVI w. właścicielami wsi byli m.in. Jana Ostrowski i Stanisław Podlewski. W XVII i XVIII w. należała ona do Kołudzkich.

W XIX w. nastąpił gwałtowny rozwój Janikowa, spowodowany budową linii kolejowej oraz cukrowni. Od połowy XIX w. wieś była własnością rodziny Mittelstaedtów, dla których wzniesiono obecny pałac.

Parki i pomniki przyrody :

Do rejestru zabytków wpisane jest 6 parków przy założeniach dworsko-parkowych w gminie tj. w Broniewicach, Janikowie (Janikowo-Ostrowo), Kołodziejewie, Kołudzie Małej, Kołudzie Wielkiej, oraz Ludzisku.

Za pomniki przyrody uznano 15 obiektów wolnostojących (8 pojedynczych drzew, 6 grup drzew i 1 głąz narzutowy).

Parki**Broniewice**

Park krajobrazowy z 1880 r. o swobodnym układzie i pow. 4,7 ha. Na szczególną uwagę zasługują dwa cisy pospolite, osiem dorodnych lip, buk pospolity czy też dąb szypułkowy rosnący przy bramie. Obecnie park wzbogacony został o nowe nasadzenia, m.in. o klony zwyczajne, lipy drobnolistne, kasztanowce białe i krzewy ozdobne.

Kołodziejewo

Park dworski z końca XIX w. o pow. około 1 ha. Wśród zredukowanego drzewostanu rosną kasztanowce białe, jesiony wyniosłe, sosny pospolite i świerki srebrzyste. Spotkamy tu również pomniki przyrody – są to dwie lipy drobnolistne oraz dąb szypułkowy.

Drugim zabytkowym parkiem w Kołodziejewie jest założenie położone w centrum wsi, przy ulicy Ks. Kazimierza Mellera. Jego powierzchnia wynosi około 1,5 ha. Wśród cennego starodrzewu na uwagę zasługują okazy pomnikowe, ustanowione w 2010 r. Są to dwa dęby szypułkowe: "Mocarz" i "Kołodziej" oraz robinia biała "Rosocha" .

Kołuda Mała

Park krajobrazowy z XIX w. o pow. 4,7 ha. Znajdziemy tu 17 gatunków drzew ozdobnych, wśród których najliczniej występują topole białe, jesiony wyniosłe, wiązy polne, lipy drobnolistne oraz modrzewie europejskie. Od strony szczytowej pałacu zlokalizowana jest parkowa grota, przepływa także rzeczka (odnoga Noteci). Obecnie park jest po rewitalizacji, wykonanej przez nowego właściciela.

Kołuda Wielka

Park krajobrazowy z poł. XIX w. o pow. 4 ha. Park posiada zachowany dawny układ przestrzenny. Ma powiązania widokowe z otaczającym krajobrazem. Na uwagę zasługują aleje: brzożowo-grabowa, oraz wiązowo-jesionowa, oraz stawy wokół których rosną ogromne, stare drzewa. Wśród cennego starodrzewia możemy wyróżnić platany klonolistne, magnolię kobus, topole białe, jesiony wyniosłe, graby pospolite, klony, lipy drobnolistne i azjatyckie lipy szerokolistne, wiązy szypułkowe, oraz dęby szypułkowe i bezszypułkowe. Bogato reprezentowana jest tu również warstwa krzewów, np. głóg jedno i dwuszypułkowy, leszczyna pospolita, forsycje, tawuły, derenie, ligustry, kaliny, jaśminowce i wiele innych. Nie brak tu również okazów pomnikowych – dwa dęby szypułkowe, dwa platany klonolistne, dwie lipy drobnolistne, lipa szerokolistna.

Ludzisko

Park krajobrazowy z XIX w. o pow. 2 ha. Liczny starodrzew skupia się głównie na obrzeżach parku, tworząc naturalne obramowanie wysokiej zieleni, oraz na parkowych polanach, gdzie wraz z krzewami tworzy zwarte zielone masywy. Wśród typowych parkowych gatunków rosną tu również trzy pomnikowe wierzby białe .

Parki, zespoły dworsko-parkowe (nie wpisane do rejestru)**Balice**

Cenny, choć nie wpisany do rejestru park krajobrazowy z 2 poł. XIX w. Niegdyś o powierzchni 2 ha. Porastają go głównie dorodne dęby szypułkowe, kasztanowce, klony jesionolistne, akacje, jesiony i morwy. Dawny układ parku został zatarty przez niekontrolowany wyręb drzew i bujnie rozrastające się ekspansywne krzewy. Znaczna część została przeznaczona na warzywniki, które uprawiają mieszkańcy. Mimo tego nadal stanowi ciekawy zielony akcent na tle rozciągających się dookoła pól uprawnych.

Dębina

Park w założeniu dworsko-parkowym we wsi Dębina powstał w bezpośrednim otoczeniu dworu folwarcznego w 2 poł. XIX w. Można przypuszczać, że czas jego założenia jest zbieżny z czasem powstania pierwotnego dworu. Park zajmował powierzchnię ok. 1 ha. Jego obecna powierzchnia jest zbliżona do tej wartości. Obiekt zachował się w stanie szczątkowym wynikłym z zaniedbania (zarastania przypadkową roślinnością) oraz niekontrolowaną wycinką drzew.

Dobieszewice

Park w założeniu dworsko-parkowym we wsi Dobieszewice powstał w 1 ćw. XIX w. Usytuowany na tyłach dworu, „schodził” w kierunku jeziora Pakoskiego. Przyjmuje się, że jego pierwotna powierzchnia wynosiła 2,9 ha. Obecnie jest to ok. 1,5 ha.

Janikowo [Ostrowo] ul. Jana Kasprowicza 60

Park z 1 poł. XIX w. o powierzchni około 2 ha. Obecny starodrzew koncentruje się w zachodniej części założenia, pomiędzy pałacem a Jeziorem Pakoskim. Rośnie tu wiele okazów o rozmiarach zbliżonych do pomnikowych. Park w części przypałacowej jest czysty i zadbany.

Janikowo ul. Łączna 3

Park w zespole pałacowo-parkowym w Janikowie przy ul. Łącznej (dawna wieś Ostrowo) powstał w końcu XIX w. W wyniku przeobrażenia pałacu w spółdzielnię rolniczą, wycinką drzewostanu i zaniedbania, zachował się w stanie szczątkowym. Jego powierzchnia wynosi nieco ponad 1,05 ha. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych.

Oldrzychowo

Park z przełomu XIX i XX w. o pow. 1,36 ha. Niegdyś zwarty pas drzew i krzewów tworzył jego naturalne obrzeże, płd. – zachodnią granicę stanowił rząd lip drobnolistnych, a ciągnący się od północy parów porastały krzewy, głównie leszczyna pospolita i bez czarny. Obecnie z dawnego założenia pozostała niewielka grupa drzew rosnąca w jego zachodniej części, a całe parkowe wnętrze wykarczowano i zamieniono na pole uprawne.

Skalmierowice

Park w założeniu dworsko-parkowym powstał najprawdopodobniej w 2 poł. XIX w. Jego powierzchnia wynosiła nieco ponad 1 ha. Z całego założenia parkowego znajdującego się na tyłach dworu i jego zabudowań pozostały pojedyncze drzewa. Tylne „ściana” parku w wyniku niekontrolowanej wycinki przypomina dziś wyglądem polną miedzę. Obiekt znajduje się w rękach prywatnych.

W tym miejscu warto nadmienić, że elementem dbałości o obiekty zabytkowe trwale powiązane z zielenią – parki, cmentarze, aleje, kompozycje kapliczek, etc. – jest systematyczne monitorowanie i wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych przy tychże obiektach jak i w ich otoczeniu. Przez ową dbałość rozumie się usuwanie suchych konarów drzew, porządkowanie roślin pnących – w szczególności bluszczu pospolitego, zagrażającemu obiektom budowlanym – czy usuwanie samosiejek z obszarów parkowych i sąsiedztwa budynków. Na szczególną uwagę zasługują tereny cmentarne, które częstokroć są tak porośnięte roślinnością, że relikty zabytkowych mogił, nagrobków, czy metaloplastyki funeralnej zagraża trwale lub całkowite zniszczenie. Systematyczna dbałość o zabytki wkomponowane w zielenią lub z zielenią ściśle związane, jak i o samą zielenią w zespołach zabytków nie generuje nadmiernych kosztów i przyczynia się do utrwalenia i zachowania zabytkowej tkanki gminy. Jednocześnie tego typu działania stanowią dobrą praktykę wpływającą na estetykę i atrakcyjność turystyczną.

Pomniki przyrody

- **Broniewice** – dwa dęby szypułkowy, cisy pospolite oraz osiem lip drobnolistnych rosnących w zabytkowym parku dworskim.
Olcha czarna, rosnąca w lesie w obrębie adresu Broniewice 74
- **Dobieszewice**
Klon jawor, wiąz szypułkowy, lipa srebrzysta, lipa szerokolistna, jesion wyniosły rosnące na skraju parku dworskiego.
Topola biała rosnąca na działce ewidencyjnej nr 133/1.
- **Janikowo** – dąb szypułkowy „Jan” rosnący na klombie przed dworcem PKP.
- **Janikowo** – granitowy głaz narzutowy, o obwodzie 980 cm i wysokości 165 cm, stojący przed Urzędem Miejskim w Janikowie, ul. Przemysłowa 6.
- **Kołodziejewo** – dąb szypułkowy „Mocarz”; dąb szypułkowy „Kołodziej”; robinia akcyjna „Rosocha”, rosnące w parku przy kościele parafii katolickiej pw. Św. Józefa.
- **Kołuda Wielka** – lipa szerokolistna, dwie lipy drobnolistne, dwa platan klonolistny oraz dwa dęby szypułkowe rosnące w parku dworskim.
- **Ludzisko** – wierzba biała rosnąca przy stawach hodowlanych.
- **Janikowo [Ostrowo]** – Klon jawor rosnący w dawnym parku wiejskim dz. nr 5.
- **Sielec** – platan klonolistny rosnący przy świetlicy wiejskiej i domu mieszkalnym nr 24
- **Skalmierowice** – trzy topole czarne rosnące w parku dworskim.
- **Wierzejewice** – Lipa drobnolistna rosnąca w parku wiejskim .

Obiekty techniki i kultury materialnej

Obiekty techniki i kultury materialnej, znajdujące się na terenie gminy Janikowo, będące przejawem działalności gospodarczej, prowadzonej w okresach historycznych zlokalizowane są przede wszystkim w obrębie zespołów podworskich, a także poza obszarami dworskimi. Chronionymi obiektami są również linie kolejowe wraz z całą substancją budowlaną, infrastrukturą komunikacyjną i trakcyjną oraz towarzyszącą im

zielenią, a ponadto system historycznych traktów drogowych, ukształtowany na przestrzeni stuleci, czytelny w krajobrazie dzięki zachowanym zadrzewieniom.

Budynki przemysłowe :

Janikowo

- zespół Cukrowni Janikowo ul. Topolowa 1 (surownia, suszarnia, magazyny, domy pracownicze – ul. Topolowa 6-8, willa dyrektora, dom – ul. Szkolna 10).

Pierwsze zabudowania cukrowni pochodzą jeszcze z XIX w., większość infrastruktury – nieczynnej od 2005 r. Cukrowni „Janikowo” – została zbudowana w XX w. (w latach 1906–1938 r.). Podobnie wewnętrzny układ komunikacyjny wraz z bocznicą kolejową odpowiada swojemu historycznemu rozplanowaniu kształtowanemu od założenia cukrowni w latach 1875–1876. Część budynków jest wykorzystywana na inne cele, a część pozostaje pustostanami ulegającymi degradacji i niekiedy rozbieranymi (np. kotłownia w 2020 r.). Zabytkowe domy mieszkalne, budynki użyteczności publicznej i osiedla pracownicze (z okolic dworca kolejowego i cukrowni) pochodzą z końca XIX i początku XX w. Wszystkie zachowane w średnim stanie i używane w swych pierwotnych funkcjach. Obszar cukrowni od momentu założenia zakładu stopniowo był zabudowywany infrastrukturą i budynkami przemysłowymi jak i mieszkalnymi (na obrzeżach założenia). Warto nadmienić, że teren na jakim rozwijała się cukrownia był obszarem jej całkowitej dominacji gospodarczej, planistycznej i budowlanej, co przełożyło się bezpośrednio na zachowanie się historycznych struktur zakładu oraz całego kompleksu cukrownianego jako takiego. W szczytowym okresie rozwoju cukrowni należało do niej ponad 50 obiektów, różnego przeznaczenia. Część z nich nie przetrwała do czasów obecnych. W Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz Gminnej Ewidencji Zabytków ujętych jest 15 obiektów współtworzących kompleks dawnej Cukrowni Janikowo. Całość jest doskonałym przykładem kompleksu przemysłowego o dużej wartości historycznej i kulturowej jako element dziedzictwa przemysłowego.

- mleczarnia, ul. Powstańców Wielkopolskich 5, lata 30. XX w.

Trląg

- młyn, koniec XIX w.

Kołodziejewo

- dworzec kolejowy przy linii nr 353 (Poznań Wschód – Żelieznodorożnyj) z 1905 r.
- most kolejowy – położony nad Jeziorem Pakoskim, równolegle do ulicy Powstańców Wielkopolskich, przy drodze w kierunku Mogilna. Zbudowany w 1872 roku. Przebiega przez niego międzynarodowa linia kolejowa. W tym miejscu toczyły się walki podczas powstania wielkopolskiego. Stan obiektu jest bardzo dobry, podlega częstej kontroli ze strony PKP.

Budynki użyteczności publicznej:

Janikowo

- szkoła, ul. 1 Maja 8, lata 30. XX w.

- poczta, ul. 1 Maja 17, koniec XIX w.

Koługa Wielka

- szkoła, ul. Szkolna 1, lata 30. XX w.

Ludzisko

- szkoła, nr 10, początek XX w.

Sielec

- zespół szkoły, nr 24, lata 20. XX w. w stanie ruiny po pożarze.

Trląg

- szkoła, nr 49, koniec XIX w.

Cenniejsze budynki i zabudowa mieszkalna:

Broniewice

- zespół pałacowo-parkowy

Dębowo

- zagroda nr 5 (dom),
- zagroda nr 6 (dom),
- dom nr 7,

Głogówiec

- zespół dworski

Janikowo

- ul. 1 Maja: domy nr 2, 3, 5, 6, 13,
- ul. Powstańców Wielkopolskich: nr 5,
- ul. Szkolna: domy nr 6, 9, 10, 11, 12,

Kołodziejewo

- układ ruralistyczny:
- pozostałości zespołu dworca kolejowego, ul. Dworcowa 4, 10, 15, 16A
- kuźnia, ul. Dworcowa 14,

Ludzisko

- zespół dworsko-parkowy: budynki nr 4,6,7,8,78

Pałuczyna

- domy nr 7, 11
- zagroda nr 16

Skalmierowice

- czworak - obecnie dom nr 14

Trląg

- Układ ruralistyczny
- zagroda nr 24
- domy nr 20, 25, 43
- młyn nr 14

5.2.4 Zabytki ruchome.

Określenie **zabytek ruchomy** odnosi się do rzeczy, ich części i zespołów będących wytworami rąk ludzkich i związanych z działalnością człowieka, które stanowią świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, a których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W myśl ustawy o ochronie zabytków podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy o bibliotekach,
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

W świetle powyższego zabytkami ruchomymi są m. in. obrazy, rzeźby, ołtarze, witraże, dzwony, złotnictwo, nagrobki, portale, malowidła ściennie, figury i krzyże przydrożne, numizmaty, militaria, medale, ordery pamiątki historyczne i po znanych osobach, maszyny, pojazdy, rękopisy, inkunabuły, starodruki, instrumenty muzyczne (np. organy), jak i wytwory sztuki ludowej oraz rękodzieła.

W gminie Janikowo mimo, że brak zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków to na wartościowy, wymagający ochrony zasób zabytków ruchomych składają się elementy wyposażenia i wystroju kościołów, usytuowane w sąsiedztwie dróg i ulic kapliczki, figury i krzyże przydrożne oraz nagrobki znajdujące się w obrębie cmentarzy.

Rejestr zabytków ruchomych, podobnie jak Rejestr zabytków nieruchomości prowadzony jest przez właściwego dla danego terenu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może też wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru, w przypadku uzasadnionej obawy: zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę. Do rejestru nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego. **W rejestrze zabytków ruchomych** prowadzonym przez Wojewódzkiego Kujawsko-Pomorskiego Konserwatora Zabytków **z terenu gminy Janikowo ujętych jest 16 pozycji.** Są to

obiekty wyszczególnione w decyzji o wpisie do Rejestru Zabytków Ruchomych B/407/1–16 z 15 maja 2019 r. – **Janikowo** [Ostrowo] – kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Przyjezierna 11, 88-160 Janikowo.

Szczególnie cenne są zabytki ruchome znajdujące się w zabytkowych świątyniach w Janikowie, Ludzisku i Trłągu. W dokumentacji Wojewódzkiego Kujawsko-Pomorskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu delegatura w Bydgoszczy znajdują się karty ewidencyjne obiektów ruchomych:

1. **Janikowo** – kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Przyjezierna 11, 88-160 Janikowo-Ostrowo – 38 kart (wykonane w 2016 r.)
2. **Janikowo** – kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Szkolna 5, 88-160 Janikowo – 1 karta (wykonana w 2019 r.)
3. **Ludzisko** – kościół parafialny pw. św. Mikołaja, Ludzisko 11, 88-160 Ludzisko – 43 karty (wykonane w 2018 r.)
4. **Trłąg** – kościół parafialny pw. śś. Piotra i Pawła, Trłąg 7, 88-344 Kołodziejewo – 4 karty (wykonane w 1984 r.)

W przypadku kościoła paraf. pw. św. Mikołaja w Ludzisku należy zwrócić uwagę na fakt istnienia projektów według, których powstawało wyposażenie świątyni (części projektów nie zrealizowano). W razie potrzeby powinny one stanowić punkt odniesienia do wszelkich prac konserwatorsko-remontowych.

Na terenie gminy Janikowo brak obiektów ruchomych w zbiorach muzealnych.

5.2.5 Zabytki archeologiczne.

Badania archeologiczne na terenie dzisiejszej gminy Janikowo były prowadzone już w okresie międzywojennym przez pracowników Muzeum Archeologicznego w Poznaniu pod kierownictwem prof. Józefa Kostrzewskiego. Prace te kontynuowano na początku lat pięćdziesiątych. Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych badania archeologiczne na terenie gminy prowadziła Pracownia Konserwacji Zabytków z Poznania oraz tzw. Ekspedycja Kujawska Uniwersytetu Adama Mickiewicza. W późniejszych latach gmina Janikowo została objęta powierzchniowymi badaniami terenowymi w ramach projektu Archeologiczne Zdjęcie Polski. Jest to program poszukiwania oraz rejestrowania stanowisk archeologicznych rozpoczęty w 1978 roku. Zgodnie z przyjętym podziałem na teren gminy składają się kwadraty AZP oznaczone numerami 45-38, 45-39, 46-38, 46-39, 47-38, 46-40 oraz 47-39.

Najstarsze znaleziska archeologiczne z opisywanego obszaru pochodzą z okresu neolitu. Są to ślady po kulturze ceramiki wstęgowej rytej. Jej przedstawiciele byli pierwszymi rolnikami, którzy pojawili się na obszarze dzisiejszej Polski. Przybyli poprzez tzw. Bramę Morawską. Należeli do kręgu kultur naddunajskich. Znaleziska związane z tą ludnością występowały po obu stronach Jeziora Pakoskiego m.in. w Dobieszewicach oraz Kołodzie Wielkiej. Następnie obszar dzisiejszej gminy Janikowo znalazł się w obrębie wpływów grupy kujawskiej kultury lendzielskiej. Jej ślady znaleziono m.in. w Dobieszewicach, gdzie zidentyfikowano pozostałości po tzw. domu trapezowym. W drugiej połowie IV tysiąclecia p.n.e. na obszarze Kujaw dominowała kultura pucharów lejkowatych. Jej nazwa wywodzi się od charakterystycznej formy naczyń. Była to kultura twórców tzw. kujawskich piramid czyli grobowców megalitycznych w Wietrzychowicach. Jej ślady

obecne są na terenie całej gminy Janikowo. Najwięcej stanowisk z zabytkami tej kultury odnaleziono w Sielcu oraz Trlągu. Z neolitu pochodzą również ślady po kulturze amfor kulistych. Zabytki przypisywane jej przedstawicielom odnajdywano dotychczas w miejscowościach po obu stronach Jeziora Pakoskiego. W epoce brązu na większości ziem polskich występowała kultura łużycka. Funkcjonowała przez ponad 1000 lat. Rejon wokół Jeziora Pakoskiego był obszarem, na którym kultura łużycka rozwijała się bardzo intensywnie. Ślady po jej przedstawicielach możemy odnaleźć na wielu stanowiskach położonych na terenie całej gminy. Z czasem kultura łużycka funkcjonująca na interesującym nas obszarze zaczęła ustępować miejsca kulturze pomorskiej. Jej cechą charakterystyczną były urny twarzowe wykorzystywane w obrządku pogrzebowym. W okresie lateńskim, w III wieku p.n.e., na znacznym obszarze ziem polskich wykształciła się kultura przeworska. W I wieku p.n.e. kultura ta pod postacią tzw. grupy kruszańskiej pojawiła się również na Kujawach. Powstała pod dużym wpływem kultury lateńskiej, której krzewicielami i reprezentantami byli Celtowie. W omawianym czasie przedstawiciele tej ludności docierając na Kujawy znacznie przeobrazili zastany krajobraz. Dzięki ich wpływom udoskonalono tu proces garncarstwa oraz metalurgii. Na terenie gminy z kręgiem kultury celtyckiej wiąże się m.in. ślady po budynku odkryte na stanowisku w Janikowie. Są one interpretowane jako pozostałości sanktuarium. Kultura przeworska funkcjonowała do V wieku n.e. Jej zanik jest związany z tzw. wędrówkami ludów. W tym czasie na obecne ziemie polskie przybyła ludność słowiańska. Zabytki reprezentujące okres średniowiecza były znajdowane na większości miejscowości leżących na terenie gminy Janikowo.

Łącznie wg danych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy na terenie gminy Janikowo rozpoznano na opisywanym obszarze zarejestrowano dotąd **331** stanowisk archeologicznych. Najcenniejsze są dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

Pierwszym jest obszar po, nieistniejącym w warstwie naziemnej, grodzisku w Kołodziejewie (nr rejestru C/55). Stanowisko to zostało zidentyfikowane w 1936 roku na terenie zniszczonego cmentarza ewangelickiego. Miały się tam znajdować pozostałości po gródku stożkowatym. Konstrukcja liczyła u podstawy około 40 m. średnicy oraz wznosiła się na wysokość 5 m. Znaleziono tam ceramikę określaną jako wczesnośredniowieczną. W momencie prowadzenia prac związanych z AZP (1985) grodzisko było już zniwelowane.

Drugim stanowiskiem archeologicznym z terenu gminy Janikowo wpisanym do rejestru zabytków (C/112) jest wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate w Kołodzie Wielkiej. Leży ono na lewym brzegu Starej Noteci, w południowej części zadrzewionej kępy, pomiędzy Jeziorem Ludziskim, a Jeziorem Piotrkowskim. Obiekt liczy 240 m. w obwodzie, a jego średnica wynosi 50x85 m. Wały grodziska dochodzą do wysokości 8 m. Pierwotnie obiekt był otoczony szeroką fosą. Do grodu prowadziły most i brama usytuowane we wschodniej części kompleksu. Na podstawie odnalezionej ceramiki chronologia obiektu została określona na fazy B-E wczesnego średniowiecza.

W sąsiedztwie grodziska na obszarze zwanym „Okolem” odkryto ślady osady kultury łużyckiej pochodzące z okresu halsztackiego (faza D). Badania na terenie stanowiska prowadziły prof. Aleksandra Cofta-Broniewska oraz prof. Jadwiga Chudziak. Obecnie grodzisko, ze względu na dziko rosnącą roślinność, pozostaje trudno dostępne. Jest to obiekt o niewykorzystanym potencjale. Po pracach porządkujących teren oraz odpowiednim oznaczeniu i zabezpieczeniu, obiekt mógłby z powodzeniem stać się lokalną atrakcją oraz elementem szerszej trasy turystycznej.

5.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.

Na terenie gminy Janikowo nie ma utworzonych zbiorów muzealnych.

5.2.7 Dziedzictwo niematerialne

Jednym z ważnych elementów podkreślających lokalną tożsamość gminy Janikowo jest dziedzictwo niematerialne. Służy ono budowaniu i integrowaniu społeczności poprzez wzrost świadomości rodzimych tradycji. Niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności. Jest też związane z przedmiotami, artefaktami i przestrzenią kulturową uznawaną przez wspólnoty, grupy i jednostki za część własnego dziedzictwa kulturowego.

Istotnym elementem jednoczącym mieszkańców gminy Janikowo są działania pobudzające wzrost świadomości rodzimych tradycji i obrzędowości.

Bliskie sąsiedztwo jeziora pakoskiego wskazuje na popularyzację tradycji Janikowa jako miejscowości, które w okresie międzywojennym pełniło funkcję ośrodka letniskowego i żeglarskiego. Do tych tradycji nawiązuje Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Stowarzyszenie Klub Żeglarski "Kormoran". Innym elementem wartości niematerialnych związanych z bliskości jeziora są tradycje rybackie i działające hodowle ryb w Broniewicach i w Dobieszewicach.

Lokalne tradycje znajdują odzwierciedlenie m.in. w konkursach na najpiękniejszy wieniec dożynkowy oraz organizację dożynek sołectw wchodzących w skład gminy Janikowo.

Działania związane z zachowaniem lub odtworzeniem lokalnej obrzędowości czy umiejętności są realizowane przez lokalne palcówki oświatowo-wychowawcze tj. szkoły, biblioteki, świetlice wiejskie, stowarzyszenia np. Stowarzyszenie Przyjaciół Sołectwa Góry, realizujące m.in. aktywizację społeczną i kulturalną, czy grupy takie jak koła gospodyń wiejskich. Ważną rolę na rzecz przywołania i kultywowania lokalnych tradycji spełniają Koła Gospodyń Wiejskich, a wśród nich koła w Ludzisku, Ołdrzychowie i Kołodziejewie wpisane do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich. Aktywnością wykazują się także rady sołeckie, które kultywują m.in. przywiązanie do tradycji rolniczych poprzez organizację gminnych dożynek.

W zakres dziedzictwa niematerialnego wpisuje się również nazewnictwo. Tutaj na uwagę zasługuje żywotność nazwy Ostrowo, która to mimo, że od 1962 roku nie ma znaczenia administracyjnego to pozostaje w stałym użyciu świadcząc o więzi emocjonalnej lokalnej społeczności z rzeczoną nazwą.

W historii Janikowa na uwagę i popularyzację zasługują ważne wydarzenia historyczne i osoby biorące w nich udział. Do jednych z nich należy ponad półroczny strajk szkolny w Janikowie, trwający od 22 października 1906 roku do 27 czerwca 1907 roku oraz operacje powstańcze w okresie Powstania Wielkopolskiego w 1919 roku.

Charakterystycznym elementem niematerialnego dziedzictwa gminy Janikowo jest wielokulturowa spuścizna społeczności niemieckiej zamieszkującej ten obszar.

Jedną z ważniejszych postaci jest Jan z Ludziska. Jako absolwent Akademii Krakowskiej i Uniwersytetu w Padwie, będąc też wykładowcą w krakowskiej alma mater, w 1447 roku wygłosił pamiętną mowę powitalną skierowaną do króla Kazimierza Jagiellończyka. Historię jego osoby kultywuje obecnie Szkoła Podstawowa im. Jana z Ludziska.

Ważnym elementem dziedzictwa niematerialnego jest obrzędowość. Do zachowanych zalicza się obchód powsi z kozą, we wtorek przed Popielcem. Na grupę maszkar składa się m.in. koza, koń, niedźwiedź, bocian i muzykanci. Kozioł jest obwinięty białą płachtą, z maską kozią z rogami. Przebrany mężczyzna zamiast maski mógł też nieść na wysokim kiju wystruganą w drewnie kozią głowę.

W ostatki poprzedzające okres wielkiego postu i czas oczekiwania na Wielkanoc, częściowo zachowanym elementem zapustów była trzyczęściowa obrzędowość lokalna, w której uczestniczyła cała społeczność wiejska. Składała się ona z obchodu z maszkarą, wywożenie młodych mężatek celem wykupienia się do grona kobiet zamężnych, a kulminacyjnym punktem obrzędu był „Podkociołek” z tańcami i wykupem dziewcząt.

Do dziedzictwa niematerialnego zaliczają się różne umiejętności obecne jeszcze choć w mniej powszechnym zastosowaniu jak: garncarstwo, hafciarstwo, koszykarstwo czy ciągle kontynuowane tradycje kulinarne.

Lokalne tradycje podtrzymuje Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Janikowie którego zadaniem statutowym jest organizowanie i prowadzenie działalności kulturalnej. Podobne zadania prowadzą świetlice wiejskie w Kołodziejewie, Trłagu, Wierzejewicach, Broniewicach, Dobieszewicach, Sielcu, Kołudzie Małej, Kołudzie Wielkie, Ołdrzychowie i Ludzisko. Międzynarodowe Centrum Promocji Dialogu, Współpracy Kulturalnej i Edukacji imienia Króla Abdullaha Bin Abdulaziza Al-Sauda w Janikowie zajmuje się organizacją seminariów, okolicznościowych wystaw i ekspozycji, a także międzynarodowej wymiany młodzieży i przedstawicieli innych środowisk promując także lokalne dziedzictwo kulturowe.

W gminie działa Towarzystwo Przyjaciół Janikowa im. Henryka Czamana, którego celem jest wspomaganie rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych, kultywowanie i podtrzymywanie tradycji narodowe oraz ochrona dóbr kultury i tradycji. Towarzystwo organizujące szereg imprez okolicznościowych, wystaw o charakterze regionalnym i ponadregionalnym prowadzi też działalność wydawniczą popularyzującą historię i dziedzictwo kulturowe gminy. Cykliczne wystawy organizowane przez towarzystwo poświęcone były udziału mieszkańców gminy w powstaniu wielkopolskim czy historii ochotniczych straży pożarnych na terenie gminy. Wśród wydawnictw wybija się monografia poświęcona historii szkolnictwa podstawowego na terenie gminy Janikowo z 2008 r.

Towarzystwo miało też swój udział przy stworzeniu tablicy upamiętniającej udział mieszkańców Janikowa w Powstaniu Wielkopolskim, współdziałało w organizacji rajdów szlakiem Pawła Cymśa (dowódcy wojsk powstańczych) i organizacji szeregu imprez rowerowych. Było też organizatorem wielu prelekcji i odczytów popularyzujących historię gminy, objęto patronatem konkurs regionalny przeznaczony dla szkół „Tu jest Polska” , „środowisko”. W ramach inicjatywy na rzecz środowiska współuczestniczyło w programie Leader + oraz „Czarnoziem na Soli”. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Czarnoziem na Soli” powstała w kwietniu 2006 roku. z inicjatywy Stowarzyszenia „Partnerstwo Powiatu Inowrocławskiego” i skupia partnerów samorządowych, społecznych i gospodarczych z 8 gmin terenu Powiatu Inowrocławskiego: Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław, Janikowo, Kruszwica, Pakość, Rojewo i Złotniki Kujawskie. Powstanie LGD jest efektem projektu „Mobilizacja i aktywizacja społeczności wiejskiej.” Zgodnie ze statutem, celem stowarzyszenia jest stymulowanie zrównoważonego rozwoju, promocja, poprawa konkurencyjności i potencjału gminy.

Dokonano też inwentaryzacji starych cmentarzy ewangelickich oraz innych miejsc pochówku na terenie gminy, m.in. w Broniewicach, Trłagu (nagrobek Marthy Hegemann), Pałuczynach (nagrobki: Karla Kinno, Andreeasa Neumanna, Wilhelma Patzierna), Dębowie (nagrobek Catheriny Hubert), Sielcu (nagrobek Julie Schmidt) i Ostrowie (nagrobek Franza i Theophilee Mittelstaedt).

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków nieruchomych

Na terenie gminy Janikowo zabytki nieruchome tworzą niejednokrotnie skupiska, z których to skupisk pojedyncze elementy są wpisane do rejestru zabytków nieruchomych. Łącznie w rejestrze znajduje się 10 obiektów z obszaru gminy, w tym dwa archeologiczne.

Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych:

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA DECYZJI	NUMER REJESTRU
BRONIEWICE	założenie pałacowo-parkowe	15.01.1986 r.	A/1173
GŁOGÓWIEC	założenie dworsko-parkowe	15.06.1985 r.	A/1446
JANIKOWO-OSTROWO	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela	11.03.1931 r.	A/222
KOŁODZIEJEWO	założenie dworsko-parkowe	15.01.1986 r.	A/1424
KOŁUDA MAŁA	założenie pałacowo-parkowe: pałac park ogrodzenie murowane z bramą	20.10.1995 r.	A/1127
KOŁUDA WIELKA	założenie dworsko-parkowe	30.09.1983 r.	A/1453
LUDZISKO	zespół kościoła paraf. pw. św. Mikołaja: kościół murowane ogrodzenie zadrzewiony teren przykościelny	06.05.1998 r.	A/840
TRLĄG	kościół parafialny pw. śś. Piotra i Pawła [jego część gotycka]	09.03.1933 r.	A/839

Pod rozważę należałoby wziąć działania mające na celu rozszerzenie katalogu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych o:

- a) rozbudowaną po 1933 roku część kościoła w Trlągu wraz z całym założeniem, na które składa się terenu wokół kościoła z cmentarzem, grobowcem rodzinnym dzwonnica oraz ogrodzenie,
- b) założenie kościoła w Kołodziejewie, obejmujące świątynię, dawną pastorówkę (obecnie plebanie), teren przykościelny wraz z drzewostanem (m.in. pomniki przyrody) i alejami oraz fragmentem brukowanej drogi w alei,
- c) kościół Ewangelicki w Janikowie (ul. 1 Maja 15)

Władze Gminy i Miasta Janikowo w ramach dobrych praktyk w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi mogą poinformować właścicieli zabytkowych obiektów o takiej możliwości. Natomiast działania mające na celu urzeczywistnienie tego celu leżą w gestii właścicieli wymienionych obiektów oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych

Lp	Miejscowość	Nr w obrębie miejscowości	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/ chronologia	Data wpisu do rejestru	Nr wpisu do rejestru
1	Kołodziejewo				grodzisko wczesnośredniowieczne (całkowicie zniszczone w części nadziemnej)		C/55
2	Kołuda Wielka				grodzisko wczesnośredniowieczne		C/112

Rejestr zabytków ruchomych

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA DECYZJI	NUMER REJESTRU
Janikowo [Ostrowo]	16 elementów wyposażenia kościoła paraf. pw. św. Jana Chrzciciela	15.01.2019 r.	B/407/1–16

Pomniki historii i parki kulturowe

Na terenie gminy nie występują obiekty o unikatowym znaczeniu w skali światowej czy kraju, takie jak zabytkowe obiekty czy zespoły wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO czy listę Pomników Historii. Również na terenie gminy nie został utworzony żaden park kulturowy.

Wojewódzka ewidencja zabytków

Na wojewódzką ewidencję zabytków zostało wpisanych **187** obiektów z terenu Gminy i Miasta Janikowo. Poniżej zamieszczono ich wykaz.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	NR EWID DZIAŁKI	DATOWANIE
1.	Balice		6	Dwór w założeniu dworsko-parkowym obecnie dom	35/25	2 poł. XIX w.
2.	Balice			Park w założeniu dworsko-parkowym	35/25	2 poł. XIX w.
3.	Balice			Figura Najświętszej Marii Panny	23/1	1920-1925; zniszczona w 1941 r., odbud. po 1945 r.
4.	Balice			Kapliczka z figurą Jezusa	49	l. 20. XX w., odbud. ok./po 1945 r.
5.	Broniewice			Pozostałość kaplicy na ewangelickim cmentarzu rodzowym w założeniu pałacowo-parkowym	12/37	2 poł. XIX w.
6.	Broniewice			Ogrodzenie parku w założeniu pałacowo-parkowym	12/37	ok. 1880
7.	Broniewice			Droga brukowana do założenia pałacowo-parkowego		poł. XIX w.
8.	Broniewice		5	Rządówka obecnie dom mieszkalny w założeniu pałacowo-parkowym	12/54	4 ćw. XIX w.
9.	Broniewice		9	Budynek gospodarzy I obecnie świetlica przy założeniu pałacowo-parkowym	12/54	2 poł. XIX w.
10.	Broniewice			Budynek gospodarzy II przy założeniu pałacowo-parkowym		2 poł. XIX w.
11.	Broniewice		11	Dom	12/35	poł. XIX w.
12.	Broniewice		68-68a	Szkoła obecnie dom mieszkalny	2/1; 2/2	pocz. XX w.
13.	Broniewice			Kapliczka Najświętszej Marii Panny	34/21	1 poł. XX w.
14.	Dębina		16	Dwór obecnie dom w założeniu dworsko-parkowym	70	2 poł. XIX w.
15.	Dębina		16	Park w założeniu dworsko-parkowym	70	2 poł. XIX w.
16.	Dębina			Cmentarz ewangelicki	59	XIX/XX w.
17.	Dębowo			Układ ruralistyczny w granicach strefy „B”		
18.	Dębowo		5	Dom w zespole zagrody	29/1	2 poł. XIX w., pocz. XX w.
19.	Dębowo		5	Budynek gospodarzy w zespole zagrody	29/1, 29/2	2 poł. XIX w.
20.	Dębowo		5	Obora w zespole zagrody	29/1	Ok. 1890, pocz. XX w.
21.	Dębowo		6	Dom	30/1; 30/2	1934
22.	Dębowo		7	Dom w zespole zagrody	48/3	k. XIX w.
23.	Dębowo		7	Budynek gospodarzy I w zespole zagrody	48/3	2 poł. XIX w.
24.	Dębowo		7	Budynek gospodarzy II w zespole zagrody	48/3	pocz. XX w.
25.	Dębowo		7	Stodoła w zespole zagrody	48/3	k. XIX w.
26.	Dębowo		14	Szkoła, obecnie dom	81	pocz. XX w., 1925
27.	Dębowo			Cmentarz ewangelicki	33; 34	ok. 1840
28.	Dobieszewice			Aleja brukowa w założeniu dworsko-parkowym	125/23	XIX w.
29.	Dobieszewice		7	Oficyna obecnie dom w założeniu dworsko-parkowym,	127	
30.	Dobieszewice		7A	Budynek gospodarzy w założeniu dworsko-parkowym	126/1	
31.	Dobieszewice		8	Dwór w zespole dworsko-parkowym, obecnie dom mieszkalny	125/15	1 poł. XIX w., przeb., 2 poł. XIX w., 1983 r.
32.	Dobieszewice		8	Lodownia obecnie budynek gospodarzy w założeniu dworsko-parkowym	125/18	
33.	Dobieszewice		8	Park w założeniu dworsko-parkowym	125/16	1 ćw. XIX w.
34.	Dobieszewice			Cmentarz ewangelicki	129/3	pocz. XX w., przed 1919 r.
35.	Dobieszewice			Figura Najświętszej Marii Panny	50/3	ok. 1945 r.
36.	Dobieszewiczki			Kapliczka z krucyfiksem	50/1	1 poł. XX w., zapewne ok. 1945 r.
37.	Głogówek		1	Kuźnia obecnie budynek gospodarzy w założeniu dworsko-parkowym	2/31	2 poł. XIX w.
38.	Głogówek		1	Stodoła I w założeniu dworsko-parkowym	2/31	2 poł. XIX w., po 1945 i 2010
39.	Głogówek			Kapliczka Najświętszej Marii Panny	7/2	1 poł. XX w.
40.	Głogówek			Cmentarz choleryczny	1/3	1831 r.
41.	Góry			Cmentarz ewangelicki	27/6; 3004/3	przed 1893 r.

42.	Góry		19	Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa i Najświętszej Marii Panny	14/7	1927
43.	Janikowo	1 Maja (przy dworcu)		Słup ogłoszeniowy	42/15	l. 30 XX w.
44.	Janikowo	1 Maja	2	Dom	38/2	1890
45.	Janikowo	1 Maja	3	Dom kolejowy	42/10	k. XIX w.
46.	Janikowo	1 Maja	5	Dom kolejowy	42/10	k. XIX w.
47.	Janikowo	1 Maja	5	Budynek gospodarczy I w zespole domu	42/10	k. XIX w.
48.	Janikowo	1 Maja	5	Budynek gospodarczy II w zespole domu	42/10	pocz. XX w.
49.	Janikowo	1 Maja	6	Dom	32/6	k. XIX w.
50.	Janikowo	1 Maja	8	Szkoła, obecnie Międzynarodowe Centrum Promocji, Dialogu, Współpracy Kulturalnej i Edukacji im. Króla Abdullaha Bin Abdulaziz Al Sauda w Janikowie	29/3	l. 1919-1924
51.	Janikowo	1 Maja	10	Dom	26	k. XIX w.
52.	Janikowo	1 Maja	11	Budynek gospodarczy w zespole zabudowań kolejowych	42/19	XIX/XX w.
53.	Janikowo	1 Maja	13	Dom kolejowy	42/20	k. XIX w.
54.	Janikowo	1 Maja	13	Budynek gospodarczy w zespole domu	42/20	k. XIX w.
55.	Janikowo	1 Maja	15	Kościół ewangelicki	28	1912 r. ?
56.	Janikowo	1 Maja	17	Poczta, obecnie dom	42/23	k. XIX w.
57.	Janikowo	1 Maja	19	Dom	42/4	k. XIX w.
58.	Janikowo	1 Maja	19	Budynek gospodarczy w zespole domu	42/4	k. XIX w.
59.	Janikowo	1 Maja	23	Dom	70/2	k. XIX w.
60.	Janikowo	1 Maja	23	Budynek gospodarczy w zespole domu	70/2	k. XIX w.
61.	Janikowo	Jana Kasprowicza	60	Dwór w założeniu dworsko-parkowym	2	k. XIX w.
62.	Janikowo	Jana Kasprowicza	60	Park w założeniu dworsko-parkowym	2	pocz. XX w.
63.	Janikowo [Ostrowo]	Łączna	3	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	31/19	3 ćw. XIX w.
64.	Janikowo [Ostrowo]	Łączna	3	Park w zespole pałacowo-parkowym	31/19	k. XIX w.
65.	Janikowo [Ostrowo]	Łączna	3	Budynek gospodarczy I (przy pałacu) w zespole pałacowym	31/19; 31/12	XIX w.
66.	Janikowo [Ostrowo]	Łączna	3	Budynek gospodarczy III – stodoła w zespole pałacowym	31/18	XIX w.
67.	Janikowo [Ostrowo]	Łączna	3	Spichlerz w zespole pałacowym	31/20	XIX w.
68.	Janikowo	[Michalinowo]		Cmentarz ewangelicki	60	ok. 1850 r.
69.	Janikowo	Powstańców Wielkopolskich	2	Dom	69	k. XIX w.
70.	Janikowo	Powstańców Wielkopolskich	3	Dom w zespole zagrody	68	k. XIX w.
71.	Janikowo	Powstańców Wielkopolskich	3	Budynek gospodarczy w zespole zagrody	68	k. XIX w.
72.	Janikowo	Powstańców Wielkopolskich	5	Mleczarnia obecnie budynek mieszkalny w zespole mleczarni	66/2	l. 30 XX w.
73.	Janikowo	Powstańców Wielkopolskich	5	Słupy bramne w zespole mleczarni	66/2	l. 30 XX w.
74.	Janikowo	Powstańców Wielkopolskich	6	Dom	65	k. XIX w.
75.	Janikowo	Bolesława Prusa [Powstańców Wielkopolskich]	24	Dom w zespole zabudowań kolejowych	90	k. XIX w.
76.	Janikowo	Bolesława Prusa [Powstańców Wielkopolskich]	24	Budynek gospodarczy w zespole zabudowań kolejowych	90	k. XIX w.
77.	Janikowo	Bolesława Prusa [Powstańców Wielkopolskich]	24	Piwnica (ziemianka) w zespole zabudowań kolejowych	90	k. XIX w.
78.	Janikowo	Przyjezierna	9	Figura św. Wawrzyńca	14	
79.	Janikowo [Ostrowo]	Przyjezierna	11	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela	9	pocz. XX w., po 1945
80.	Janikowo [Ostrowo]	Przyjezierna	11	Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa na cmentarzu rzymsko-katolickim	8	1923 r., odnowiona 1975 r.
81.	Janikowo [Ostrowo]	Przyjezierna	11	Cmentarz rzymsko-katolicki [stary]	7, 8	XV w., XIX w.
82.	Janikowo [Ostrowo]	Przyjezierna		Cmentarz rzymsko-katolicki [nowy]	3/1	1974 r.

83.	Janikowo [Ostrowo]	Przyjezierna		Cmentarz komunalny	4	1974 r.
84.	Janikowo [Ostrowo]	Przemysłowa		Figura św. Wojciecha	16	k. XIX w.
85.	Janikowo	Szkolna	5	Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	30	1925–1927, 1976–1977
86.	Janikowo	Szkolna	6	Dom	61	pocz. XX w.
87.	Janikowo	Szkolna	9	Dom	64/3	1922 r., l. 20. XX w.
88.	Janikowo	Szkolna	9	Ogrodzenie w zespole domu	64/3	1922 r., l. 20. XX w.
89.	Janikowo	Szkolna	10	Dom	64/4	1922 r., l. 20. XX w.
90.	Janikowo	Szkolna	10	Ogrodzenie w zespole domu	64/4	1922 r., l. 20. XX w.
91.	Janikowo	Szkolna	11	Dom	64/6	1922 r., l. 20. XX w.
92.	Janikowo	Szkolna	11	Ogrodzenie w zespole domu	64/6	1922 r., l. 20. XX w.
93.	Janikowo	Szkolna	przy 10- 11	Budynek gospodarczy w zespole domu	64/5	1922 r., l. 20. XX w.
94.	Janikowo	Szkolna	12	Dom	64/7	1922 r., l. 20. XX w.
95.	Janikowo	Szkolna	12	Ogrodzenie w zespole domu	64/7	1922 r., l. 20. XX w.
96.	Janikowo	Topolowa	1	Willa dyrektora obecnie dom mieszkalny w zespole cukrowni	87/41	1906 r.
97.	Janikowo	Topolowa	1	Pompiwnia przy willi dyrektora obecnie dom mieszkalny w zespole cukrowni	87/41	ok. 1906 r.
98.	Janikowo	Topolowa	1	Ogrodzenie willi dyrektora obecnie dom mieszkalny w zespole cukrowni	87/41	ok. 1906 r.
99.	Janikowo	Topolowa	1	Dom pracowniczy obecnie budynek nieużytkowany w zespole cukrowni	87/44	1922 r.
100.	Janikowo	Topolowa	1	Turbinownia obecnie budynek nieużytkowany w zespole cukrowni	87/47	1937 r.
101.	Janikowo	Topolowa	1	Surownia obecnie budynek nieużytkowany w zespole cukrowni	87/60	1938 r.
102.	Janikowo	Topolowa	1	Suszarnia wysłoków, wapniarnia i wymiennikownia CO obecnie budynek nieużytkowany w zespole cukrowni	87/60	1916 r.
103.	Janikowo	Topolowa	1	Magazyn cukru I w zespole cukrowni	87/60	1922 r.
104.	Janikowo	Topolowa	1	Magazyn cukru II w zespole cukrowni	87/60	1922 r.
105.	Janikowo	Topolowa	1	Brama główna w zespole cukrowni	87/56	l. 30 XX w.
106.	Janikowo	Topolowa	1	Pakownia cukru w zespole cukrowni	87/60	1921 r.
107.	Janikowo	Topolowa	1	Nowa parowozownia – remiza strażacka w zespole cukrowni	87/60	1938 r.
108.	Janikowo	Topolowa	6	Dom pracowniczy obecnie mieszkalny w zespole cukrowni	87/5	1908 r.
109.	Janikowo	Topolowa	7	Dom pracowniczy obecnie mieszkalny w zespole cukrowni	87/4	1906 r.
110.	Janikowo	Topolowa	8	Dom pracowniczy obecnie mieszkalny w zespole cukrowni	87/3	Przed. 1890, rozbud. 1908 r.
111.	Janikowo	Topolowa		Cmentarz ewangelicki	87/18	ok. 1884 r.
112.	Janikowo	Wiejska	15	Chałupa obecnie pustostan	37/2	
113.	Kołodziejewo			Układ ruralistyczny w granicach strefy „B”		
114.	Kołodziejewo	Dworcowa	4	Dom w zespole zagrody	224	k. XIX w.
115.	Kołodziejewo	Dworcowa	4	Budynek inwentarski (gospodarczy) w zespole zagrody	224	k. XIX w.
116.	Kołodziejewo	Dworcowa	10	Dom w zespole zabudowań kolejowych	220	k. XIX w.
117.	Kołodziejewo	Dworcowa	10	Budynek gospodarczy w zespole zabudowań kolejowych	220	k. XIX w.
118.	Kołodziejewo	Dworcowa	14 [20]	Kuźnia, obecnie dom mieszkalny	214; 215	k. XIX w.
119.	Kołodziejewo	Dworcowa	15	Dom w zespole zabudowań kolejowych	195	przed 1890 r.
120.	Kołodziejewo	Dworcowa	15	Budynek gospodarczy w zespole zabudowań kolejowych	195	k. XIX w. zapewne ok. 1895 r.
121.	Kołodziejewo	Dworcowa	16A	Dworzec w zespole zabudowań kolejowych	210/2	k. XIX w.
122.	Kołodziejewo	ks. Kazimierza Mellera	4	Obora obecnie budynek gospodarczy w zespole kościoła	320	k. XIX w.
123.	Kołodziejewo	ks. Kazimierza Mellera	5	Pastorówka, obecnie plebania parafii pw. Św. Józefa w zespole kościoła	313/3	1905-1906
124.	Kołodziejewo	Św. Józefa [ks. Kazimierza Mellera]	6	Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki pw. św. Józefa w zespole kościoła	313/2	1906–1908
125.	Kołodziejewo	Św. Józefa [ks. Kazimierza Mellera]	6	Aleja z drzewostanem w zespole kościoła	313/2; 313/3	k. XIX w.

126.	Kołodziejewo	Kwiatowa	5	Dom dróżnika	263/1	
127.	Kołodziejewo	Kwiatowa	52	Dom	132/3	
128.	Kołodziejewo	Szkolna	3	Dom	328	k. XIX w.
129.	Kołodziejewo	Szkolna		Figura Najświętszej Marii Panny	327/2	1920 r.
130.	Kołodziejewo	Św. Józefa		Cmentarz ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki	282	po 1890 r.
131.	Kołuda Mała		1	Rządówka [oficyna], obecnie dom w zespole pałacowym	72/3	2 poł. XIX w.
132.	Kołuda Mała		4	Czworak, obecnie dom w zespole pałacowym	69/3	2 poł. XIX w.
133.	Kołuda Mała			Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej	30/1	1909 r.
134.	Kołuda Mała			Cmentarz ewangelicki	27	XIX w.
135.	Kołuda Wielka	Główna	1	Kaplica grobowa Brodnickich wraz z otoczeniem	14/59	1911 r.
136.	Kołuda Wielka	Parkowa	1	Owczarnia w zespole dworskim		2 poł. XIX w.
137.	Kołuda Wielka	Szkolna	1	Szkoła w zespole szkoły	4/1	po 1911 r. przebud.
138.	Kołuda Wielka	Szkolna	1	Budynek gospodarzy w zespole szkoły	4/1	po 1911 r. przebud.
139.	Kołuda Wielka	Wesoła	1	Dom	14/35	2 poł. XIX w.
140.	Kołuda Wielka			Figura Najświętszej Marii Panny	6	ok. 1945 r.
141.	Ludzisko			Układ ruralistyczny w granicach strefy „B”		
142.	Ludzisko		4	Czworak, obecnie dom w zespole dworskim	98/7; 98/10	k. XVIII w., przebud. po 1945
143.	Ludzisko		6	Czworak, obecnie dom w zespole dworskim	103/2; 104/2	k. XVIII w., przebud. po 1945 i 2012 r.
144.	Ludzisko		7	Czworak, obecnie dom w zespole dworskim	105/22	k. XVIII w., przebud. po 1945 i 2012 r.
145.	Ludzisko		8	Czworak, obecnie dom w zespole dworskim	105/5; 105/6; 105/7; 105/8	k. XVIII w., przebud. po 1945 i 2012 r.
146.	Ludzisko		10	Szkoła, obecnie dom	124/3	pocz. XX w., przebud. po 2012 r.
147.	Ludzisko		11	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja	162	1891-1892 r.
148.	Ludzisko		11	Stajnia – obecnie kaplica pw. Narcyza Putza w zespole kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja	162	k. XIX w., po 1945 i 2000 r.
149.	Ludzisko			Kaplica grobowa I – Bernardy Mittelstaedt [Brodnickich] w zespole cmentarza katolickiego	95	1860 r.
150.	Ludzisko			Kaplica grobowa II – rodziny Aleksandra Mittelstaedta w zespole cmentarza katolickiego	95	2 poł. XIX w.
151.	Ludzisko			Cmentarz rzymsko-katolicki	95	XIX w.
152.	Ludzisko		78	Dwór w zespole dworsko-parkowym	15/9	k. XVIII w. przebud.
153.	Ludzisko		78	Park w zespole dworsko-parkowym	15/9; 15/5	k. XVIII w.
154.	Ludzisko		78	Spichlerz obecnie budynek biurowo-mieszkalny w zespole dworsko-parkowym	15/9	XVIII/XIX w.
155.	Ludzisko		78	Stajnia z wozownią obecnie budynek mieszkalno-warsztatowy w zespole dworsko-parkowym	15/9	XVIII/XIX w.
156.	Ludzisko			Kapliczka Najświętszej Marii Panny	125	1945 r.
157.	Ludzisko			Kapliczka Matki Boskiej Królowej z Dzieciątkiem	217/2	2 ćw. XX w.
158.	Oldrzychowo			Park dworski	29/3	2 poł. XIX w.
159.	Pałuczyna		7	Dom	49/3	XIX/XX w.
160.	Pałuczyna		11	Dom	33/2	XIX/XX w.
161.	Pałuczyna		16	Dom w zespole zagrody	73	4 ćw. XIX w.
162.	Pałuczyna		16	Budynek gospodarzy w zespole zagrody	73	4 ćw. XIX w.
163.	Pałuczyna			Cmentarz ewangelicki	21/1	
164.	Sielec		24 [23]	Szkoła, obecnie pozostałość świetlicy	77/9	1. 20 XX w.
165.	Sielec		12A	Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa	93/1	1927 r.
166.	Skalmierowice		14	Czworak, obecnie dom pozostałość z założenia dworsko-parkowego	59/12; 59/23	2 poł. XIX w.
167.	Skalmierowice		23	Park pozostałość założenia dworsko-parkowego	47/2	2 poł. XIX w.
168.	Skalmierowice			Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem	63/1	1 poł. XX w.

169.	Skalmierowice			Droga brukowana	46/4	XIX w.
170.	Trląg			Układ ruralistyczny w granicach strefy „B”		
171.	Trląg		7	Plebania	56/2	1886 r.
172.	Trląg		9	Dzwonnica w zespole kościoła	145	XIX w.
173.	Trląg		9	Ogrodzenie w zespole kościoła	145	2 poł. XIX w.
174.	Trląg		9	Kaplica grobowa Bartzów w zespole kościoła	145	1905 r.
175.	Trląg		9	Cmentarz rzymsko-katolicki w zespole kościoła	145	średniowiecze
176.	Trląg		14	Młyn, obecnie budynek handlowy	142	k. XIX w.
177.	Trląg		20	Dom	138/1	2 poł. XIX w.
178.	Trląg		24	Dom w zespole zagrody	48/1	XIX/XX
179.	Trląg		24	Budynek gospodarczy w zespole zagrody	48/1	XIX/XX
180.	Trląg		25	Dom	181/1	k. XIX w.
181.	Trląg		43	Dom	43/1	k. XIX w.
182.	Trląg		49	Szkoła, obecnie dom	185/9	k. XIX w.
183.	Trląg			Cmentarz rzymsko-katolicki	169/1; 170	przed 1886 r.
184.	Trląg			Cmentarz ewangelicki	82	ok. 1850 r.
185.	Trląg			Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa	76/2	1911 r.
186.	Trląg			Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem	36	przed sierpniem 1902 r.; odbud. ok./po 1945 r.
187.	Wierzejewice			Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa	13/9	1955 r.

Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Kolejną formą ochrony zabytków jest ustanowienie ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, poprzez wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej. Gmina nie posiada pełnego, kompleksowego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Gmina dysponuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Janikowo w którym wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

Balice

- zespół dworsko-parkowy – STREFA „B” (dwór, park),

Broniewice

- zespół pałacowo-parkowy (wpisany do rejestru zabytków) – STREFA „A”
- zespół folwarczny i kolonia mieszkaniowa – STREFA „B” ,

Dębina

- zespół dworsko-parkowy z folwarkiem – STREFY „A” i „B”
- cmentarz ewangelicki – STREFA „B”

Dębowo

- zespół wiejski – STREFA „B”
- cmentarz ewangelicki – STREFA „B”

Dobieszewice

- zespół dworsko-parkowy: dwór i park, pozostałości folwarku, cmentarz rodzinny – STREFA „A” i „B”

Głogówiec

- zespół pałacowy (pałac, bud. gosp., 2 stodoły, park) – STREFA „A” i „B”

Janikowo

- zespół urbanistyczny – STREFA „B”
- zespół Cukrowni Janikowo – STREFA „B”
- zespół dworsko-parkowy – STREFA „A
- cmentarz ewangelicki – STREFA „B
- cmentarz ewangelicki – STREFA „B”

Janikowo [Ostrowo]

- zespół kościoła pw. św. Jana Chrzciciela – STREFA „A”
- zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – STREFA „A” i „B”

Kołodziejewo

- zespół dworsko-parkowy – STREFA „A”
- zespół wiejski w tym zespół kościoła parafialnego i relikty gródka stożkowatego wpisanego do rejestru zabytków archeologicznych (zniszczony) – STREFA „B” i „A”

- cmentarz parafialny – STREFA „B”

Kołuda Mała

- zespół pałacowo-parkowy z zespołem folwarcznym – STREFA „A” i „B”
- cmentarz ewangelicki – STREFA „B”

Kołuda Wielka

- zespół dworsko-parkowy z folwarkiem – STREFA „A” i „B”
- grodzisko – STREFA „A”

Ludzisko

- zespół wiejski w tym: zespół kościoła pw. św. Mikołaja, szkoła, w granicach cmentarz poepidemiczny – STREFA „A” i „B”
- cmentarz parafialny – STREFA „B”
- zespół dworsko-parkowy z folwarkiem i kolonią mieszkaniową – STREFA „A” i „B”

Pałuczyna

- cmentarz ewangelicki – STREFA „B”

Sielec

- zespół wiejski – STREFA „B”

Sosnowiec

- zespół dworsko-parkowy – STREFA „B”

Trląg

- zespół wiejski – STREFA „B”, w granicach zespół kościoła pw. Piotra i Pawła z cmentarzem przykościelnym – strefa „A”, w granicach zespół dworsko-parkowy z folwarkiem – STREFA „B” (dwór, 4 bud. gosp. park)
- cmentarz parafialny – STREFA „B”
- cmentarz ewangelicki – STREFA „B”

Wierzejewice

- zespół dworsko-parkowy (pozostałości) – STREFA „B”

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Jako składowa programu opieki nad zabytkami podlega merytorycznej ocenie właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W gminnej ewidencji zabytków powinny zostać ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy prowadzi wójt, burmistrz lub prezydent miasta. Wzór karty adresowej zabytku został określony w załączniku nr 6 do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56). Natomiast instrukcję sporządzenia kart adresowych opracował Narodowy Instytut Dziedzictwa (dostępna na stronie internetowej instytucji).

Gminna ewidencja zabytków nie ma charakteru zamkniętego. Okresowo powinna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami, którego stanowi podstawę.

Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków polega m. in. na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji etc.), uzupełnianiu o zmiany stanu prawnego (wpis obiektu do rejestru zabytków), nowe ustalenia naukowe, oraz uzupełnianiu i weryfikacji wykazu stanowisk archeologicznych. Wojewódzki Konserwator Zabytków ma obowiązek powiadamiania władz gminy o założeniu karty ewidencyjnej zabytku i wprowadzeniu tym samym nowego obiektu do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków gminy Janikowo nie wpisanych do rejestru zabytków znajduje się **187** obiektów. Ponadto **na terenie gminy znajduje się 8 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych**. Są to układy ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa jak: obiekty sakralne, użyteczności publicznej (szkoły, zajazdy itp.), rezydencjonalne (pałace i dwory), zabudowania folwarczne, parki, budynki mieszkalne wraz z zabudowaniami gospodarczo/inwentarskimi, budynki przemysłowe (gorzelnie, mleczarnie) oraz cmentarze.

Na etapie sporządzania programu i aktualizacji gminnej ewidencji zabytków dolożono starań, aby uporządkować dotychczasowe funkcjonujące dane obiegowe. Przede wszystkim ujednolicono nazewnictwo uwzględnionych w ewidencji obiektów oraz uporządkowano nazwy geograficzne. Zwrócono szczególną uwagę, że dotychczas zarówno w wojewódzkiej jak i w gminnej ewidencji zabytków posługuje się wymiennie nazwami geograficznymi Ostrowo, Ostrowo-Janikowo, w oderwaniu od obowiązującej

nomenklatury. Niegdyśiejsza wieś Ostrowo w 1962 roku weszła w skład miasta Janikowo i od tej pory jest jego dzielnicą. Stąd obiekty dotychczas funkcjonujące w wyżej wymienionej nomenklaturze topograficznej przyporządkowano do miasta Janikowo zaznaczając w nawiasie kwadratowym dzielnicę [Ostrowo].

W związku z tym zapisy Ostrowo oraz Ostrowo-Janikowo należy uznać za niepoprawne i wyeliminować z dalszego użycia.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Gmina Janikowo nie posiada wielu obiektów wyróżniających się w sposób szczególny na tle architektury kraju, ale mające wartość lokalną i charakterystyczne dla tego obszaru. Zabytki o najwyższej wartości ze względów historycznych, artystycznych i kulturowych, jednocześnie są chronione poprzez wpis do rejestru zabytków.

Najcenniejszymi i najstarszymi zabytkami gminy są przede wszystkim obiekty sakralne: późnogotycki, zbudowany około 1460 r. kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela położony w Janikowie [Ostrowie] oraz kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Trłągu zbudowany w drugiej połowie XV wiek, rozbudowany w latach 1935–37. Barokowy kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Ludzisku wzniesiony w 1865 roku, przebudowany w 1895 roku w stylu neoromańskim, a w latach 1930-1934 ponownie przekształcony w „duchu barokowym” wg. projektu poznańskiego architekta Lucjana Michałowskiego.

Niezwykle wartościowe jest także kilka założeń pałacowo- i dworsko-parkowych w gminie: jak zespół dworsko-parkowy w Kołodzie Małej z klasycystycznym pałacem zbudowanym w połowie XIX wieku, przebudowanym pod koniec XIX wieku wg projektu Stanisława Mieczkowskiego. Powstała wówczas piętrowa rezydencja z okazałym portykiem kolumnowym w tzw. wielkim porządku w fasadzie. W Kołodzie Wielkiej dwór wzniesiono około 1880 r. z inicjatywy rodziny Mieczkowskich, rozbudowano na pocz. XX w., w wyniku czego powstał efektowny parterowy dwór z wydatnym piętrowym ryzalitem, zwieńczonym neobarokowym szczytem.

Historyzujący, parterowy dwór z obszernym, piętrowym ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem w Kołodziejewie zbudowano w 1890 r., zaś pałac w Głogówcu nawiązujący do typowych klasycystycznych wzorców wielkopolskich wzniesiono na początku XX w. na fundamentach wcześniejszych dworów z XVII i XVIII w. z inicjatywy ówczesnego właściciela majątku Stefana Byszewskiego.

Szczególne znaczenie dla gminy ma również kompleks cukrowni Janikowo przy ul. Topolowej pochodzący po części jeszcze z XIX w. a rozbudowany do lat 30. XX w. składający się z surowni, suszarni, kotłowni, turbinowni, magazynów, domu urzędniczego i kantyny oraz willi dyrektora przy ul. Topolowej 1.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY.

ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ – SŁABE I MOCNE STRONY GMINY.

Mocne strony:

1. Bogata historia gminy. Lokalne dziedzictwo kulturowe.
2. Duża liczba zabytków kultury materialnej, atrakcje, pomniki, miejsca pamięci. Atrakcje turystyczne – grodziska, zabytki architektury, założenia dworsko-parkowe, cmentarze poewangelickie, szlak bursztynowy prowadzący wzdłuż Jeziora Pakoskiego.
3. Dobre warunki do rozwoju turystyki – szlaki turystyczne i ścieżki rowerowe (ścieżka rowerowa z przeprawą przez Starorzecze Noteci biegnąca z Kołudy Małej do Skalmierowic).
4. Korzystne położenie geograficzne, środowisko naturalne (jeziora).
5. Imprezy o lokalnym charakterze (festyny, przeglądy).
6. Istniejąca oraz wciąż rozbudowywana infrastruktura techniczna, w tym dobre powiązania komunikacyjne (drogi wojewódzkie, powiatowe).
7. Kultywowanie tradycji, historii i dziedzictwa kulturowego w lokalnych działaniach np. w Miejsko Gminnym Ośrodku Kultury w Janikowie, Kołach Gospodyń Wiejskich, bibliotekach, świetlicach wiejskich czy Towarzystwie Przyjaciół Janikowa im. im. Henryka Czamana.
8. Położenie pomiędzy dwoma biegunami o znaczeniu podregionalnym – siedzibami powiatów, korzystne powiązania komunikacyjne z największymi miastami województwa.
9. Silny sektor przemysłowy – m. in. Soda Polska Ciech S.A.- zakład Janikowo, Janipol Meble Polska sp. z o. o.– utrzymujący stabilne miejsca pracy, rolnictwo o silnej pozycji z markowym produktem rolniczym „Gęś Biała Kołudzka”.
10. Dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna – kultury, oświaty, rekreacji i sportu,
11. Skuteczna działalność władz lokalnych, instytucji i społeczeństwa na rzecz rozwoju i promocji gminy i miasta.

Słabe strony:

1. Brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru. Brak terenów z obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego z jasno określonymi zasadami inwestowania, brak terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego na cele mieszkaniowe z jednoczesnym zapewnieniem infrastruktury technicznej.
2. Zbyt niskie nakłady na wspieranie kultury. Słaby dostęp do ośrodków kultury jak np. teatr, kino.
3. Przesuwanie środków na kulturę i dziedzictwo kultury do innych działów w gminie.
4. Niewielkie walory krajobrazowo-przyrodnicze; mało atrakcyjne pod względem krajobrazowym położenie geograficzne gminy.
5. Niska integracja społeczna w gminie. Zbyt mało imprez i działań integrujących lokalną społeczność.
6. Niewystarczająca infrastruktura turystyczna i obsługa szlaków turystycznych.

7. Niedostateczny system informacji turystycznej – w zasadzie jej brak.
8. Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów historycznych.
9. Zbyt słabe współdziałanie pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego w promowaniu atrakcyjności kulturowej i turystycznej regionu.
10. Brak powiązań między ofertą kulturalną, a turystyczną.
11. Niezagospodarowane centra wsi, parki , brak bazy sportowo rekreacyjnej.
12. Niezagospodarowane jeziora – brak plaż, małej architektury małej gastronomii.
13. Słabe i zbyt selektywne przygotowanie odbiorców dziedzictwa kulturowego.
14. Niewystarczająca aktywność istniejących organizacji kulturalnych w krzewieniu idei zachowania dziedzictwa kulturowego gminy.
15. Brak miejscowego kapitału co skutkuje znikomą działalnością inwestycyjną.
16. Mała liczba bezpośrednich połączeń z ośrodkami regionalnymi – siedzibami województwa kujawsko-pomorskiego oraz z innymi dużymi krajowymi ośrodkami miejskimi;
17. Realne ubożenie społeczeństwa.
18. Starzenie się społeczeństwa.
19. Słabo rozwinięta baza noclegowa dla obsługi ruchu turystycznego .
20. Rozdrobnienie gospodarstw rolnych.
21. Nie wystarczający stan techniczny części dróg gminnych.

Szanse:

1. Wykorzystanie turystycznego potencjału gminy.
2. Budowa baz turystycznych i agroturystycznych w oparciu o obiekty i obszary historyczne.
3. Zwiększenie ilości szlaków turystycznych prowadzących przez miejsca i wsie, w których znajdują się zabytki.
4. Rozpoznanie i oznaczanie miejsc związanych (także pochówku) z osobami zasłużonymi tak dla lokalnej społeczności jak i regionu czy kraju (np. znanych z osiągnięć na polu nauki, sztuki, literatury czy walki o niepodległość).
5. Pobudzenie społecznej inicjatywy ochrony zabytków oraz popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.
6. Rozbudzanie wśród dzieci i młodzieży szacunku do lokalnego dziedzictwa np. poprzez konkursy wiedzy, gry terenowe, wycieczki, spotkania z miejscowymi dziejznawcami czy twórcami.
7. Wykorzystanie aktywności i zaangażowania lokalnej społeczności. Aktywizacja środowisk lokalnej społeczności dzięki środkom pomocowym.
8. Zagospodarowanie centrów wsi, zagospodarowanie plaż przy licznych jeziorach w gminie – mała architektura, gastronomia.
9. Migracja ludności z miast do wsi (nowe osadnictwo w gminie jako osadnictwo podmiejskie lub około aglomeracyjne).

10. Ożywienie ruchu turystycznego.
11. Modernizacje świetlic i domów kultury.
12. Zagospodarowanie parków.
13. Rozwój infrastruktury turystycznej.
14. Oznaczenie i promocja szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych.
15. Polepszenie sieci komunikacyjnej – dostępu do dróg w regionie.
16. Wykorzystanie potencjału i ofert największych miast w regionie
17. Opracowania studialne uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego.
18. Zweryfikowanie zakresów ochrony konserwatorskiej.
19. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
20. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia placówki o charakterze społecznego archiwum/muzeum (np. przy ośrodku kultury czy szkole) pozyskującego i gromadzącego pamiątki związane z miejscowościami tworzącymi gminę Janikowo jak zdjęcia, dokumenty (także w formie reprodukcji), przedmioty, ale też rejestrującej w formie pisemnej lub nagrań dźwiękowych wspomnienia najstarszych mieszkańców. Ponadto organizującego konkursy dla dzieci i młodzieży ukierunkowane na poznanie rodzimego dziedzictwa przez tworzenie drzewa genealogicznego, poznawanie historii domu (kto, kiedy, w jakich okolicznościach go zbudował, kto tu mieszkał itp.).
21. Utworzenie i prowadzenie portalu internetowego dedykowanego dziedzictwu materialnemu i niematerialnemu gminy.

Zagrożenia

1. Zły stan większości zabytków spowodowany brakiem środków finansowych na ich konserwację i renowację. Brak kapitału – środków własnych na sfinansowanie projektów i przedsięwzięć konserwatorsko-remontowych.
2. Realizacje robót konserwatorsko-remontowych prowadzone bez niezbędnych uzgodnień konserwatorskich i budowlanych.
3. Stosowanie nieprawidłowych rozwiązań technologicznych i materiałowych w pracach remontowych.
4. Świadoma i nieświadoma degradacja obiektów zabytkowych prowadząca do ich rozbiórki.
5. Niski poziom wykonawstwa prac spowodowanych brakiem odpowiednio wykształconych wykonawców – pracowników o określonych specjalizacjach.
6. Zanik wiedzy i wiadomości o lokalnej tradycji niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
7. Brak promocji dziedzictwa kulturowego gminy.
8. Niewystarczająca infrastruktura.
9. Odpływ młodych wykształconych osób do innych ośrodków.
10. Niewielka liczba zakładów produkcyjnych.
11. Słabo wykształcona lokalna społeczność.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.

Priorytety. Kierunki działań i zadania w zakresie opieki nad zabytkami.

7.1. Priorytety programu opieki.

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Janikowo na lata 2023-2026 jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego gminy oraz zainicjowanie procesów zmierzających do wzmocnienia świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych. Do zadań samorządu lokalnego należy przyjęcie priorytetów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz monitorowanie ich postępu.

Po analizie stanu dziedzictwa kulturowego gminy Janikowo przyjęto następujące priorytety:

Priorytet 1. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego,

- a. prawna ochrona dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 2. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Priorytet 3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i znajdujących się w ewidencji obiektów zabytkowych podlegających ochronie konserwatorskiej wg poniższych wytycznych:

1. Działania związane z obiektami mającymi charakter zabytkowy lub znajdującymi się w strefach ochrony konserwatorskiej powinny uzyskać zgodę Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Nowa zabudowa na terenach zabytkowych powinna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły oraz nawiązywać do lokalnej tradycji architektonicznej.
3. Obiekty zabytkowe należy poddawać systematycznie monitoringowi, a w ramach restauracji, konserwacji czy modernizacji utrzymać pierwotną funkcję lub zbliżoną do pierwotnej.
4. Obiekty zabytkowe podlegające ochronie powinny być użytkowane tak, aby zminimalizować bądź wykluczyć ich degradację.
5. Opieka nad zabytkami powinna być sprawowana przez ich właścicieli lub zarządców przez cały okres ich użytkowania.
6. Właściciel lub zarządca jest zobowiązany do prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i innych prac budowlanych przy zabytku, zabezpieczenia i utrzymania obiektu oraz jego otoczenia w należytym stanie, dokumentowania zabytku i korzystania z niego w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
7. Działalność inwestycyjna w strefie ochrony czynnej „W” na etapie projektowania i wykonawstwa powinna

uwzględnić ochronę obiektów archeologicznych.

8. Stanowiska archeologiczne (ślady osadnictwa, osady, cmentarzyska) objęte ochroną prawną, znane z badań bibliograficznych i archiwalnych oraz inspekcji terenowych winny być zachowane i chronione zgodnie z wytycznymi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Dla ochrony posiadanych zasobów kulturowych Gmina winna przyjąć następujące zasady działania:

1. Utworzenie kompletnej ewidencji obiektów zabytkowych o walorach zabytkowych (architektura, zabytki techniki, krajobrazy komponowane, obiekty archeologiczne).
2. Wnioskowanie o utworzenia stref ochrony konserwatorskiej we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.
3. Czynne wspieranie przez Urząd Miejski w Janikowie działań zmierzających do utrzymania lub przywrócenia jak najlepszego stanu terenom i obiektom o wysokiej wartości kulturowej lub zabytkowej wskazanym przez instytucje powołane do opieki nad zabytkami na danym terenie.
4. Tworzenie planów rozbudowy infrastruktury w oparciu o konsultacje i opinie instytucji powołanych do opieki nad zabytkami na danym terenie.
5. Harmonijne wkomponowywanie w krajobraz nowych obiektów.
6. Kontynuacja form zabudowy tradycyjnej w zabudowie współczesnej.
7. Unikanie zabudowy wielkogabarytowej w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów i zespołów zabytkowych.
8. Tworzenie neutralnych pasów zieleni wokół zespołów o szczególnej wartości w oparciu o wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej.
9. Zharmonizowanie tzw. małej architektury z istniejącymi formami zabudowy oraz prawidłowe wkomponowanie poszczególnych obiektów w obszary o dużych walorach krajobrazowo-kulturowych.
10. Przeciwdziałanie samowoli budowlanej.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki.

W ramach każdego z 3 priorytetów zostały określone główne kierunki działań, którym przypisano określone zadania do realizacji w latach (2023-2026). Władze Gminy zostały zobowiązane ustawą o opiece nad zabytkami do złożenia po 2 latach sprawozdania z wykonania Programu. Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać także poza czteroletni okres obowiązywania Programu. Jako kierunki działań realizacji Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janikowo w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Zintegrowaną ochronę dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego,
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy,
3. Ochronę układów ruralistycznych na obszarach wiejskich,
4. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne,
6. Prowadzenie, monitoring i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków,
7. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy,
8. Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego,
9. Edukacje i popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
10. Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej,
11. Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności,
12. Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji,
13. Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych ,
14. Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych,
15. Turystyczną promocję regionu,
16. Stworzenie infrastruktury turystycznej w ramach promocji regionu,
17. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
18. Organizacja spotkań/warsztatów pracowników urzędu gminy i miasta Janikowo, gminnych instytucji kultury oraz sołtysów z pracownikami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, których celem będzie podniesienie świadomości lokalnych liderów odnośnie ochrony zabytków i opieki nad nimi.
19. Przygotowanie we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków folderu informacyjnego lub zakładki na stronie internetowej dotyczącego wsparcia finansowego dla remontów obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków.

W ramach każdego z głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez przypisane im szczegółowe działania. W Programie określono zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa

kulturowego. Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janikowo na lata 2023-2026 jest kolejnym opracowaniem o takim charakterze, wykonanym dla obszaru gminy. Założono, że w czasie trwania pierwszego etapu realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a Gminą. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do zabytków, ich pielęgnacji, ratowania oraz niezbędnego finansowania.

Planowany zakres kierunków i zadań, określonych w trzech priorytetach przedstawiono w tabeli:

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi i obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy. – Przestrzeganie ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. – Przeciwdziałanie samowolom budowlanym w obiektach zabytkowych oraz wprowadzenie systemu kontroli prac konserwatorsko-remontowych. – Ochrona panoram widokowych oraz przedpoli widokowych dla wsi o dużych wartościach kulturowych. – Szczególna ochrona środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych .
Rozszerzenie zasobu I ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> – Wnioskowanie do kujawsko pomorskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych.
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> – Zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa i poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez: <ul style="list-style-type: none"> - ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych w zespołach zabytkowej zabudowy, - wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją dawnego układu oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy.

Priorytet II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> – Rozpoczęcie lub kontynuacja prac remontowo -konserwatorskich w obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy a będących w złym stanie technicznym. – Opracowanie szczegółowych planów i projektów prac konserwatorsko remontowych dotyczących obiektów zabytkowych będących własnością innych podmiotów. – Wytypowanie kolejnych, priorytetowych zadań w zakresie koniecznych remontów i konserwacji. – Opracowanie harmonogramu badań i robót konserwatorskich. – Opracowanie projektów rewitalizacji obszarów i obiektów historycznych. – Prowadzenie rejestru zmian w obiektach zabytkowych.

	<ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie planu działań w zakresie badań archeologicznych. – Adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących w zasobach gminy, z możliwością zmiany sposobu użytkowania np. dworce. – Rozpoczęcie procesów rewaloryzacyjnych dotyczących obszarów i zabytkowych obiektów przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji np. młyny dworce, zakłady przemysłowe. – Uporządkowanie nieczynnych i zaniedbanych cmentarzy ewangelickich i poepidemicznych zarówno siłami własnymi gminy, jak i wolontariatu. Umieszczanie tablic informujących o historii tych cmentarzy, monitorowanie stanu. – Pomoc osobom prawnym: właścicielom obiektów sakralnych (parafiom) i innym właścicielom obiektów zabytkowych w uzyskiwaniu pozwoleń na roboty budowlane w obiektach objętych remontem i konserwacją oraz w kontaktach ze służbami konserwatorskimi i archeologicznymi. – Wsparcie działań właścicieli w zakresie dokumentowania i przeglądów obiektów zabytkowych. – Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w zakresie ich remontu i konserwacji. – Określenie zasad i udzielenie pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty wpisane do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków. – Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami. – Rozpropagowanie idei premii kompensacyjne mającej na celu rekompensatę strat poniesionych przez właścicieli budynków mieszkalnych, w związku z obowiązującymi w okresie między 12 listopada 1994 roku a 25 kwietnia 2005 roku przepisami ustalania czynszów za najem lokali kwaterekowych znajdujących się w tych budynkach. – Stworzenie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminy. – Sukcesywne monitorowanie stanu technicznego obiektów zabytkowych
Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – Popularyzacja miejsc o szczególnym znaczeniu historycznym, kulturowym, krajoznawczym i turystycznym dla gminy np. grodzisk, pałaców, dworów. – Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp. finansowana metodą „małych grantów”. – Rozpropagowanie idei wolontariatu, aktywizacja lokalnej społeczności w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. – Określenie zasad i monitoring wdrażania, dotyczący umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych.
Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunki działań	Zadania
Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków	<ul style="list-style-type: none"> – Sporządzenie Gminnej Ewidencji Zabytków – także w formie elektronicznej. – Dokonanie przeglądów w terenie i weryfikacja posiadanych wykazów. – Niezbędne wypisanie z Ewidencji Zabytków obiektów nie istniejących lub będących w daleko posuniętej ruinie – Aktualizacja dokumentacji fotograficznej obiektów zabytkowych. – Aktualizacja kart ewidencyjnych obiektów o uzyskane dane i dodatkowe materiały. – Ustalenie lokalizacji obiektów w terenie (numery działek, współrzędne). – Aktualizacja obecnego stanu właścicielskiego obiektów lub zarządców obiektów zabytkowych.
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> – Wyeksponowanie zabytków posiadających szczególne znaczenie i wartość historyczną. – Powstanie Punktu Informacji Turystycznej z informacjami dotyczącymi zabytków i dziedzictwa kulturowego. – Udostępnienie informacji o zabytkach regionu na stronie internetowej gminy. – Utworzenie portalu cyfrowego (bazy danych) – systemu informacji i promocji zasobów kulturowych, gminy. – Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji dziedzictwa kulturowego.

Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> – Dostęp do Internetu (jako edukacyjnej bazy danych) w publicznych placówkach oświatowych, w świetlicach. – Wspieranie tworzenia przez lokalną społeczność regionalnych portali tematycznych, hobbystycznych. – Prezentacja zabytków i historii gminy w mediach lokalnych.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> – Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach. – Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego gminy Janikowo oraz zapoznanie ich z historią miasta i jego zabytkami. – Inicjowanie działalności kółek zainteresowań historycznych, fotograficznych i plastycznych i ich ukierunkowanie na ochronę i opiekę nad zabytkami. – Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych. – Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich. – Inicjowanie wydarzeń na terenie gminy w ramach obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa. – Wydawanie i wspieranie publikacji promujących dziedzictwo kulturowe gminy. <p>Popularyzacja wartościowych realizacji konserwatorskich przy zabytkach oraz zagospodarowania obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie cyklu szkoleń mających na celu promowanie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel. – Upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie edukacji szkolnej - organizowanie i wspieranie zajęć o tej tematyce.
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	<ul style="list-style-type: none"> – Tworzeniem szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego. – Opracowanie ścieżek turystycznych po obiektach zabytkowych na terenie gminy Janikowo z zaznaczeniem ich na wydawanych planach. – Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy np. za pomocą tablic informacyjnych. – Opracowanie i wykonanie systemu oznakowania zabytków zlokalizowanych na terenie miasta i gminy Janikowo (tablice, plansze, mapy). – Zaktualizowanie bazy danych o szczególnych miejscach w gminie, o wyjątkowych, zabytkowych obiektach, o wyjątkowych ważkich wydarzeniach w historii gminy i „miejscach pamięci”. Nawiązanie współpracy z Radą Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa (zaktualizowanie lokalizacji miejsc pamięci – rada przyznaje środki finansowe na uporządkowanie i oznakowanie tych miejsc).
Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	<ul style="list-style-type: none"> – Wykreowanie wizerunku gminy, w oparciu o dziedzictwo kulturowe i lokalną tożsamość mieszkańców. – Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, przez zaangażowanie placówek oświatowych (szkoły, biblioteki, domy kultury) oraz kościelnych, w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów. – Rozpropagowanie i promocja idei „Wiosiek Tematycznych” podobnych inicjatyw w innych gminach regionu. – Przywołanie historii społeczności (grupy wyznaniowe) zamieszkujących region, gminę (ewangelicy, żydzi, społeczność niemiecka), tworzących dawne dziedzictwo wielokulturowe. – Zmobilizowanie lokalnych społeczności i władz lokalnych celem uporządkowania i zachowania zaniedbanych, zdegradowanych silnie cmentarzy głównie ewangelickich czy epidemicznych.
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	<ul style="list-style-type: none"> – Kontynuowanie organizowania imprez obejmujących szeroką tematykę historii i kultury regionu. – Organizacja konkursów plastycznych, fotograficznych, plenerów malarskich i rzeźbiarskich promujących kulturę i tradycję lokalną. – Promocja regionu poprzez działalność domów kultury, świetlic wiejskich organizacji, stowarzyszeń i Lokalnych Grup Działania.
Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie kulturotwórczych, lokalnych inicjatyw dotyczących podtrzymania miejscowych tradycji m.in. folklorystycznych i innych, np. organizowanych cyklicznie Dożynek Gminnych. – Kontynuacja i promocja lokalnych festynów oraz działań przywołującego obecność niezwykle ważnych faktów i dziejów regionu, budujących lokalną tożsamość
Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie i rozwój Izby Tradycji – miejsc, gdzie można eksponować, przekazywane przez lokalną społeczność, pamiątki związane z historią i dziedzictwem kulturowym.
Turystyczna promocja regionu	<ul style="list-style-type: none"> – Promocja książek, publikacji dotyczących gminy i jej zasobów kulturowych. Popularyzacja dziedzictwa kulturowego w małych formach wydawniczych: pocztówki, foldery.

	<ul style="list-style-type: none"> – Edycja, opracowanie i wydawanie folderów, pocztówek prezentujących historię gminy i obiektów zabytkowych. – Zamieszczenie w gminnym portalu cyfrowym w dziale informacji turystycznej map zabytków oraz opracowanie szlaku najważniejszych zabytków dla gminy. – Promocja lokalnych produktów kulinarnych i udział w seminariach w rodzaju „Europejski system ochrony produktów regionalnych i tradycyjnych” czy „Wskazówki do promocji budowania marki wytwarzania i dystrybucji”. – Promocja gminy na wydarzeniach i imprezach regionalnych i wojewódzkich np. „Otwarcie Sezonu Turystycznego”, promocja walorów krajobrazowych gminy. – Kontynuacja inicjatyw mających na celu popularyzację w mediach walorów turystycznych gminy np. poprzez stowarzyszenia i lokalne grupy działające w gminie
Stworzenie infrastruktury turystycznej w ramach promocji regionu	<ul style="list-style-type: none"> – Promocja wyznaczonych już szlaków turystycznych i tworzenie nowych – Stworzenie form małej architektury (ławki, altany) towarzyszącej trasom turystycznym. – Wspieranie „małej przedsiębiorczości” w gminie, zaktywizowanie lokalnej społeczności np. W tworzeniu różnych form usług – agroturystyka, gastronomia. – Stworzenie punktu informacji turystycznej w gminie.
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> – Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy. – Opracowanie dla lokalnej społeczności kampanii informacyjnej odnośnie możliwości pozyskania środków na cele kulturowe, w tym rewaloryzację obiektów architektury. – Stworzenie systemu odpowiednich ulg i rekompensat finansowych dla właścicieli i dzierżawców obiektów zabytkowych mających na celu podejmowanie przez nich działań rewaloryzacyjnych. – Wykorzystanie programów pomocowych. np. „Odnowa i Rozwój Wsi” i innych w ochronie dziedzictwa kulturowego gminy. Oparcie się o środki unijne wzorem inwestycji w gminach regionu.

Ocena i rejestr realizacji zadań.

1. Prowadzenie rejestru z realizacji zadań objętych Programem.
2. Prowadzenie rejestru zmian w obiektach zabytkowych.
3. Prowadzenie rejestru postulatów mieszkańców dotyczących opieki nad zabytkami.
4. Sporządzenie sprawozdań z realizacji Programu.

8. INSTRUMENTARIUM STOSOWANE W REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami mogą zostać wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych wynikających z przepisów ustawowych (uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
2. instrumentów finansowych – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, instrumentów koordynacji – poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
3. instrumentów społecznych – poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
4. instrumentów kontrolnych – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, (monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Ocenę realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami należy dokonać co dwa lata, a zobligowane do jego realizacji są władze wykonawcze gminy – w tym wypadku burmistrza miasta i gminy. Sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami przedstawia się radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

W ocenie realizacji programu należy wskazać kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań.

W ramach priorytetu: **„Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy”** należy uwzględnić:

1. Poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami (w %).
2. Wartość finansową zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczbę (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów.
3. Wartość finansową wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczbę obiektów poddanych w/w pracom.
4. Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu: **„Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego”** należy uwzględnić:

1. Poziom objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.
2. Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.
3. Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii.
4. Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu: **„Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości”** należy uwzględnić:

1. Liczbę opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).
2. Liczbę zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy.
3. Liczbę utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych.
4. Liczbę opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników).
5. Liczbę utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
6. Liczbę szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podstawowe źródła finansowania realizacji zadań Programu opieki to:

- Fundusze europejskie – środki zagraniczne
- Fundusze pozaeuropejskie – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG III Edycja 2021-2027
- Środki z budżetu państwa
- Środki własne jednostki samorządu terytorialnego
- Środki pozyskane z innych źródeł

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z funduszy europejskich

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest również możliwe ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej. W ramach funduszy europejskich w latach 2021-2027 zaplanowano 10 krajowych programów oraz 16 programów regionalnych. Z perspektywy programu opieki nad zabytkami dla gminy Janikowo najważniejszymi są:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (**FEnIKS**)
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (**FERS**)
- Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze źródeł zagranicznych poza unijnych.

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego możliwe jest w ramach programu Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego oraz Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego współfinansowane ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Mechanizmu Norweskiego.

Finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków z budżetu państwa

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 roku w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (Dz. U. z 2022 r., poz. 1388 z późn. zm.)

Wsparcie finansowe z budżetu państwa pochodzi ze środków:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programów Operacyjnych;
- Wojewody Kujawsko-Pomorskiego, będących w dyspozycji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów);
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

Środki z budżetów samorządów

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków z budżetu samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz samorządu Powiatu Inowrocławskiego mogą być finansowane zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami. Zasady przyznawania dotacji na realizację zadań publicznych określają przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1270 z późn. zm.).

Ponadto budżet Powiatu Inowrocławskiego uwzględnia kwotę na wsparcie finansowe prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, niestanowiących własności Powiatu Inowrocławskiego. Podział środków na ratowanie zabytków dokonywany jest poprzez rozpatrzenie wniosków złożonych na konkurs ofert ogłaszany każdorazowo przez Zarząd Powiatu.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków pozarządowych.

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dóbr kultury obejmuje również działalność fundacji, m.in. Fundacji Polska Miedź, Fundacji Lotto im. Haliny Konopackiej, Fundacji PGNIG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundacji Orange czy Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.

Rada Gminy Janikowo, zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków, posiada prawo przyznawania dotacji celowych ze środków własnych, w tym na prace konserwatorskie restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków oraz nie wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy, na zasadach określonych w stosownej uchwale tegoż organu.

Długofalowa polityka gminy w tym zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi poprzez realizację Gminnego programu opieki nad zabytkami jest szansą na zachowanie miejscowego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Realizacja programu poddana będzie ocenie Rady Miejskiej w Janikowie po upływie dwóch lat od jego uchwalenia. W sprawach nie uregulowanych w Programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa. Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Janikowo wpisuje się w strategiczne programy wyższego szczebla i koresponduje z celem nadrzędnym, którym jest ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Janikowo.

Opracowanie programu ma na celu zaplanowanie i przeprowadzenie przez gminę inwestycji związanych z ochroną zabytków w ciągu 4 lat czyli w okresie obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zadania, o których mowa dotyczą:

- wprowadzenia do wieloletniego programu inwestycyjnego ochrony zabytków (dotyczy zabytków będących własnością gminy),
- wprowadzone do gminnych programów przyjętych uchwałami rady gminy ochrony zabytków (programy rewitalizacji, rozwoju lokalnego, ochrony środowiska i gospodarki komunalnej itp.).

Dotyczy to zarówno czynności konserwatorskich oraz prac remontowo-budowlanych przy:

- obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (nieruchomych, ruchomych i archeologicznych),
- obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- obszarach objętych ochroną konserwatorską, objętych ochroną na mocy zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wskazanych do ochrony konserwatorskiej w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz terenów parków kulturowych,
- związanych z pielęgnacją i rewaloryzacją zieleni zabytkowej (m.in. parków, ogrodów, cmentarzy, alej).

W gminnym programie opieki nad zabytkami wskazano również na konieczność przeprowadzenia prac studialnych, dokumentacyjnych i projektowych oraz działań edukacyjnych i promocyjnych odnoszących się do omawianego zagadnienia.

Wskazane jest aby w drodze stosownej uchwały rada gminy określiła zasady ubiegania się oraz poziom finansowania i wysokość jednostkowej dotacji na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków.

Ponadto warto podkreślić, że zadania programu opieki mogą być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie (np. muzea, biblioteki, izby regionalne, izby tradycji), w ramach działalności bieżącej.

Ulgi podatkowe

Pewną formą pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków jest system ulg podatkowych:

- Na podstawie art. 4, ust. 1, pkt. 9, lit. c i d ustawy o podatku od spadku i darowizn (Dz. U. z 2023 r., poz. 1774 z późn. zm.) zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz gdy zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków.
- Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2023 r., poz. 70 z późn. zm.) zwalnia się od podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

12. Monitoring gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Janikowo 2023-2026

Zgodnie art. 87 ust. 5 zarząd gminy (w tym wypadku burmistrz Gminy i Miasta Janikowo) ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie każdorazowo jest przedstawiane Radzie Gminy.

Dla potrzeb dokonania oceny stopnia realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych celów określonych w niniejszym Programie:

- Sprawozdanie z wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Janikowo
- Ocena efektywności działań na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz związanych z opieką nad zabytkami, a uwzględnionych w niniejszym Programie działaniach wykraczających poza czteroletni okres obowiązywania niniejszego Programu.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że realizacja zadań inwestycyjnych jest uzależniona w szczególności od przyjmowanych przez Radę Gminy uchwał budżetowych oraz uzyskanych środków zewnętrznych.

13. ZAKOŃCZENIE

Zasadniczym kontekstem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janikowo jest uznanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za wiodący czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej. Zasoby te określają i wyznaczają wieloaspektowe uwarunkowania rozwoju gminy, upowszechniania kultury oraz atrakcyjności turystycznej.

Głównym celem Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego.

Dziedzictwo kulturowe Gminy Janikowo jest bogactwem uznawanym nie tylko przez jej mieszkańców, ale też w całym powiecie inowrocławskim województwie kujawsko-pomorskim oraz stanowi wyraz własnej, specyficznej regionalnej tożsamości.

Potrzeba ochrony regionalnego dziedzictwa jest niezbędna i zajmować się nią powinna zarówno Gmina, jak i instytucje społeczne czy osoby prywatne.

Łączenie aktywnej ochrony oraz wzbudzanie zainteresowania nie tylko ciekawymi obiektami, ale także historią i kulturą regionu jest jednym z założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Jego realizacja ma prowadzić do zahamowania procesów degradacji zabytków, poprawy stanu zachowania obiektów, zwiększenia atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

Podsumowując zasoby dziedzictwa tak materialnego jak i niematerialnego mogą, i powinny przyczynić się do wzrostu poczucia lokalnej tożsamości, a przede wszystkim stanowić walor i potencjał wykorzystywany dla rozwoju oraz promocji gminy Janikowo.